

Toiminnalliset menetelmät nuoren tunnetaitojen kehittymisen tu-
kena Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion syyslomaleirillä

Hilkka Kallio 1150059

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

KEMI/TORNIO 2014

TIIVISTELMÄ

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU, Koulutusala

Koulutusohjelma: Sosiaali-alan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä: Kallio, Hilikka
Opinnäytetyön nimi: Toiminnalliset menetelmät nuoren tunnetaitojen tukena Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion syyslomaleirillä
Sivuja (joista liitesivuja): 82 (4)
Päiväys:
Opinnäytetyön ohjaajat: Seppälä, Leena & Halttunen, Sari
<p>Opinnäytetyön kuvaus: Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää minkälaiset tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät soveltuvat Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon sijoitetuille nuorille. Tavoitteena on myös kehittää toiminnallisuutta yhteinä Komsion työmuotona. Opinnäytetyö koostuu toiminnallisesta osuudesta ja sen kirjallisesta raportoinnista. Kirjallinen raportointi sisältää teoriaosuuden, opinnäytetyöprosessin kuvauksen sekä johtopäätökset. Toiminnallisen osuuden toteutin Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion syyslomaleirillä. Lisäksi kokoan opinnäytetyössä käytetyistä toiminnallisista menetelmistä täydennettävän kansion Komsion ohjaajien työvälineeksi.</p> <p>Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: Teoriaosiossa kuvaan lastensuojelun sijaishuoltoa, nuoruutta ja tunteita sekä valittuja menetelmiä työmuotoina. Määrittelen käsitteet lastensuojelu ja sijaishuolto sekä kuvaan sijoitettujen nuorten kanssa työskentelyn lähtökohtia. Nuoruutta käsittelem kehitysvaiheena ja tunteista tuon esille niiden määritelmiä sekä tunnetaitoihin ja tunnekasvatukseen liittyviä seikkoja. Selitän vuorovaikutuksellisen tukemisen ja toiminnallisten menetelmien perusteita työmuotoina. Esittelen myös opinnäytetyön taustaorganisaation.</p> <p>Metodologinen esittely: Opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tutkimusasenne on laadullinen. Aineistonhankintametodina käytin tarkkailevaa- ja osallistuvaa havainnointia. Analyysimenetelmänä on aineistoanalyysi.</p> <p>Opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset: Opinnäytetyön johtopäätöksensä voidaan todeta, että valitut toiminnalliset menetelmät tukevat nuorten tunnetaitoja suoraan tai välillisesti. Suurin osa valituista toiminnallisista menetelmistä soveltui Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion käyttöön. Menetelmiä käytettäessä on kuitenkin huomioitava erilaisia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa menetelmän toimivuuteen. Näitä tekijöitä ovat muun muassa ohjaajan suhtautuminen nuoreen tai kohderyhmään, ohjaajan asenne menetelmää kohtaan sekä ympäristön kokonaisvaltaiset vaikutukset ohjaustilanteeseen.</p>
Asiasanat: Lastensuojelu, sijaishuolto, sijoitettu nuori, toiminnalliset menetelmät, tunnetaidot, vuorovaikutuksellinen tukeminen.

ABSTRACT

LAPLAND UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Education

Degree programme: Degree Programme in Social Services
Author: Kallio, Hilikka
Thesis title: Functional Methods Supporting Emotional Skills among Youth at the Autumn Camp of the Crisis and Assessment Unit Komsio.
Pages (of which appendixes): 82 (4)
Date:
Thesis instructors: Seppälä, Leena & Halttunen, Sari
<p>Thesis description: The objective of this bachelor's thesis is to find out what kind of functional methods that support emotional ability are suitable for the youth that is placed in the crisis and evaluation unit Komsio. The aim is also to develop activating methods as a work form in Komsio. The bachelor's thesis comprises a functional part and the thesis report. The thesis report includes a theoretical part, process description and conclusions. The functional part was actualized at Komsios autumn holiday camp. In addition I put together up a file folder of the functional methods that were used in the bachelor's thesis. The folder is for the instructors in Komsio and it can be complemented.</p> <p>Theoretical and conceptual framework: In the theoretical part I describe foster care in child welfare, youth, emotions and chosen methods as working forms. I define the terms child welfare, foster care and describe the basis of working with young people who are placed in an institution. I discuss youth as a phase of development. I define emotions and bring out factors in emotional skills and emotion education. I explain interactive support and the basis of the functional methods as a work form. I also present the background organization in this bachelor's thesis.</p> <p>Methodological summary: The bachelor's thesis is functional and its research approach qualitative. I collected the data by using surveillant and participatory observation. The Analysis method is data analysis.</p> <p>Thesis main results and conclusions: As a summary it can be stated that the chosen functional methods do support emotion attainments directly or indirectly. The majority of the chosen functional methods were suitable for the use of the crisis and assessment unit Komsio. However it must be regarded, while using the methods, that there are various factors which can have an influence on to the functionality of the method. These factors are among others how the instructor feels about the youth or target group, the attitude of the instructor towards the method and holistic influences of the environment to the instruction situation.</p>
Keywords: Child welfare, foster care, a young person placed into an institution, functional methods, emotion attainments, interactive support.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA PERUSTA	7
2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	7
2.2 Opinnäytetyön perusta	8
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	10
3.1 Metodina havainnointi	10
3.2 Opinnäytetyön aineistoanalyysi	11
3.3 Opinnäytetyön prosessi	12
3.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	15
4 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAORGANISAATIO	17
4.1 Palvelukeskus Hiekkarinne	17
4.2 Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsio	19
5 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	21
5.1 Lastensuojelu	21
5.2 Sijaishuolto	22
5.3 Työskentely sijoitettujen nuorten kanssa	23
6 NUORUUS JA TUNTEET	27
6.1 Nuoruus kehitysvaiheena	27
6.2 Tunteet	29
6.3 Tunnetaidot	30
6.4 Tunnekasvatus	32
7 VALITUT MENETELMÄT TYÖMUOTOINA	35
7.1 Vuorovaikutuksellinen tukeminen	35
7.2 Toiminnalliset menetelmät	37
8 TOIMINNALLISEN OSUUS	39
8.1 Komsion syyslomaleiri	39
8.2 Leirillä käytettyjen toiminnallisten menetelmien luokittelu	39
8.3 Havainnointikysymykset	44
8.4 Nuorten osallisuus	45
9 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	48
9.1 Toiminnallisten menetelmien analysointi	48
9.2 Yhteenveto leiripalautteesta ja menetelmistä	70
10 POHDINTA	73
LÄHTEET	76
LIITTEET	79
Liite 1 Kirje vanhemmille	79
Liite 2 Leiriaikataulu	79
Liite 3 Leiripalaute	79

1 JOHDANTO

”Hän on kyllä jo tarpeeksi iso”, sanoi Nasu.

”Ei, hän ole oikeastaan kovin iso.”

”Hän näyttää isolta.” (Nalle Puh rakentaa talon; Milne, 146.)

Nasun tavoin nuoresta helposti ajatellaan hänen olevan jo tarpeeksi iso päättääkseen asioistaan. Nuori saattaa ajatella myös itse kykenevänsä itsenäiseen toimintaan ilman huoltajien tukea tai ulkopuolista apua. Nuori tarvitsee kuitenkin aikuisen tukea, kuunte-
lua ja aitoa läsnäoloa enemmän kuin aikuiset usein osaavat ajatella. Nuoren minuus on hajanainen ja nuori kamppailee tarvitsevuuden ja itsenäisyyden välillä. Sijoitetun nuoren mielenmaailma on useimmiten rikkonainen ja siksi ammattitaitoisen aikuisen tuki, huolenpito ja välittäminen ovat merkittäviä asioita nuoren tunne-elämän ja minäkäsityksen myönteisessä kehityksessä. Nuori tarvitsee kipeästi korjaavia kokemuksia ja myönteistä palautetta aikuisilta.

Tunteilla on erityinen merkitys kasvatuksessa, koska siinä vaikutetaan vuorovaikutuksen kautta toiseen ihmiseen. Tunteet luovat taustan kaikelle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle ja ne ovat yksi viestinnän keino. Lapsen ja nuoren täytyy saada harjoitella tunnetaitoja, jotta hän oppii käsittelemään tunteitaan ja puhumaan pahan olonsa pois. Tunteiden hallinta on taito, jota voi oppia ja jossa voi kehittyä. Tunnetaitojen oppimisessa aikuisen malli on tärkeä ja puhuminen tunteista niiden nimillä auttaa lasta ja nuorta tunnistamaan tunteitaan. Tunnetaitojen oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ja tunteet opitaan tuntemalla. Tunteiden havaitseminen, tunnistaminen ja nimeäminen vahvistavat itsetuntemusta. (Kerola & Kujanpää & Kallio 2013.) Golemanin (1997) mukaan lapsuus ja nuoruus ovat ikäkausia, jolloin tunne-elämän tavat muodostuvat.

Työskentelen lastensuojelun sijaishuoltoyksikössä sijoitettujen nuorten parissa. Työpaikkani Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion johtoajatus on tiivis vuorovaikutus ohjaajien ja nuorten välillä. Työni keskeisimmät elementit muodostuvat vuorovaikutuksesta, nuorten kohtaamisesta, huolenpidosta, kasvatuksesta ja aidosta välittämisestä. Työssäni jokainen nuori kohdataan ainutlaatuisena yksilönä ja nuorta tuetaan yksilöllisesti huomioiden hänen voimavaransa ja tarpeensa. Komsiossa nuorta ei jätetä yksin sellaisen tunnetilan kanssa, jota nuori ei pysty vielä hallitsemaan. Tavoitteena on, että vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa nuori oppii tulemaan paremmin toimeen tunteidensa kanssa.

Erityisen tärkeää on etsiä toimivia tukimuotoja sellaisten nuorten kanssa, joiden täysipainoinen elämä ja oma minuus ovat jollain tavalla ehtineet vaarantua. Vaikeita elämäkokemuksia ei voi muuttaa, mutta niihin voidaan luoda uudenlaisia parantavia ja eheyttäviä merkityskokemuksia. Yksi mahdollisuus eheyttävien merkityskokemusten luomiselle on taidelähtöinen työskentely oman elämän kanssa. (Haapanen & Sava & Vesanen-Laukkanen 2006, 46. Hakupäivä 9.6.2013). Sijaishuollossa olevalla nuorella täysipainoinen elämä on väistämättä ehtinyt vaarantua, koska sijoitus kodin ulkopuolelle on aina iso kriisi nuoren ja hänen perheensä elämässä. Sijaishuollossa tulisikin osata tukea nuorta eheyttävien merkityskokemusten luomisessa, myönteisen minäkuvan rakentumisessa ja tunne-elämän kehityksessä. Erityisesti sijoitettu nuori tarvitsee tukea omien tunnetilojen havaitsemiseen, ymmärtämiseen ja sanoittamiseen.

Opinnäytetyöni aihe muodostui edellä mainituista ajatuksista. Kiinnostuksen pääkohteenä opinnäytetyössä on se, kuinka valikoidut toiminnalliset menetelmät soveltuvat Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion työmuodoksi. Aihe rajautui nuorten tunnetaitojen kehityksen tukemiseen toiminnallisten menetelmien avulla. Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja tutkimusasetus on laadullinen. Aineiston keräämiseen käytän metodina osallistuvaa- ja tarkkailevaa havainnointia. Teoreettinen viitekehys muodostuu toiminnallisen osuuden taustalla olevista tekijöistä, kuten lastensuojelun sijaishuolto, tunteet, tunnetaidot ja tunnekasvatus, vuorovaikutuksellinen tukeminen, toiminnalliset menetelmät sekä huomioiden erityispiirteinä sijoitetun nuoren kanssa työskentelyn lähtökohdat.

Toiminnallisessa osuudessa luokittelen Komsion syyslomal徠irillä käytetyt toiminnalliset menetelmät tuoden teoriasta näkökulmaa siihen, miten menetelmät voivat tukea nuorten tunnetaitojen kehitystä. Tässä osuudessa kerron myös menetelmien toteutusajankohdista徠irillä ja esittelen havainnointipaperin kysymykset sekä nuorten osallisuudesta menetelmien toimivuuden arvioinnissa. Tuloksissa ja johtopäätöksissä käyn läpi tarkasti jokaisen徠irillä käytetyn menetelmän tavoitteineen, tuloksineen ja johtopäätöksineen. Osion lopuksi teen yhteenvedon徠iripalautteesta sekä toiminnallisten menetelmien toimivuudesta徠irillä, suhteessa teoreettiseen viitekehykseen sekä esittelen muutaman jatkok tutkimusidean. Pohdinnassa käsittelen aiheen valintaa, toteutuksen haasteita ja mahdollisuuksia sekä tuon esille mitä olen oivaltanut prosessin aikana.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA PERUSTA

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoitus on kehittää Palvelukeskus Hiekkarinteen Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion yhtenä työmuotona toiminnallisuutta ja sen kautta lisätä vuorovaikutusta nuorten ja ohjaajien välillä. Opinnäytetyöni keskittyy toiminnallisiin menetelmiin, jotka tukevat nuorten tunnetaitojen kehittymistä. Ensisijaisena tavoitteena oli tarkastella soveltuvatko valikoidut toiminnalliset menetelmät Komsion käyttöön. Tavoitteena oli myös selvittää voidaanko näiden menetelmien avulla tukea Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon sijoitettujen nuorten tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua. Tarkoituksena oli luoda Palvelukeskus Hiekkarinteen ohjaajien käyttöön täydennettävä menetelmäkansio, jonka yksi osuus syntyy tämän opinnäytetyön pohjalta. Toteutin valikoidut toiminnalliset menetelmät Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon sijoitettujen nuorten kanssa Komsion syyslomaleirillä, jonka teemana olivat tunnetaidot.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Soveltuvatko valikoidut nuorten tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion nuorten kanssa työskentelyyn?
2. Tukevatko menetelmät tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua käytännössä?
3. Millaisia kokemuksia nuorille syntyy leirille valikoiduista menetelmistä?

Tutkimuskysymykset muodostuivat opinnäytetyön toimintasuunnitelmaa tehdessäni. Tunnetaitokäsite itsessään on laaja ja se käsittää monia osa-alueita. Tästä syystä halusin rajata mahdollisimman tarkasti sen, mitä tunnetaitojen osa-alueita toiminnallisten menetelmien avulla halutaan lähteä tukemaan. Osa-alueeksi valitsen tunteiden nimeämisen, tunnistamisen ja itseilmaisun. Käyttämäni toiminnalliset menetelmät valitsin sen perusteella, miten ne mielestäni vastaavat kyseiseen tunnetaitojen osa-alueeseen. Valitsin konkreettisimman ja realistisimman tunnetaitojen osa-alueen ajatellen kohderyhmää ja aikataulua. Tutkimuskysymykset konkretisoivat sen mitä opinnäytetyöllä halusin selvittää.

2.2 Opinnäytetyön perusta

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Se sisältää teoreettisen – ja toiminnallisen osuuden. Toiminnallisessa opinnäytetyössä käytetään tutkimuksellista asennetta sekä tarpeen mukaan erilaisia tutkimusmetodeita. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tarkoitetaan, että opiskelija tutkielman sijaan, tuottaa opinnäytteenä jonkin fyysisen tuoksen tai kehittää jotakin ammatillista toimintaa. Tuotos voi olla käytännön toiminnan ohjeistamista, toiminnan järjeistämistä tai esimerkiksi ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohjeistus, kuten perehdyttämisopas. Kuitenkin myös toiminnallisessa opinnäytetyössä opinnäytetyön kirjallinen raportointi on tärkeää, koska sillä opiskelija osoittaa oman alan ammatillisen taidon, sivistyksen ja tiedon kehittymisen. (Vilka & Airaksinen 2003, 9-10; Vilka 2007, 76.) Opinnäytetyössäni teoria ja käytännön toteutus nivoutuvat yhteen. Tärkeimpänä tavoitteena ei ole analysoida miten nuorten tunnetaidot kehittyvät valikoitujen menetelmien avulla, vaan kehittää Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion toimintamallissa toiminnallisuuden osuutta.

Toiminnallinen opinnäytetyö ei tarkoita samaa kuin toimintatutkimus. Toimintatutkimuksessa tutkijalla on vastuullinen rooli, kun taas opinnäytetyössä opiskelija on vasta kehittymässä asiantuntijaksi. (Vilka 2007, 77.) Tutkimuksellinen selvitys toiminnallisessa opinnäytetyössä perustuu tapaan, jolla tuote tai idea toteutetaan. Usein kuitenkin toiminnallisessa opinnäytetyössä käytetään tutkimuksellisia menetelmiä löyhemmässä merkityksessä kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, vaikka keinot tiedon keräämiseen ovat samat. Toiminnallisessa opinnäytetyössä selvitys useimmiten tukeutuu vain väljästi tai ei ollenkaan teoriaan. Siinä saadun tiedon laatu pyritään turvaamaan käyttämällä olemassa olevia tutkimuskäytäntöjä perustasolla. Kerättyä aineistoa ei välttämättä tarvitse analysoida niin tarkasti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä jos kyseessä on laadullisella tutkimuksella kerätty aineisto. (Vilka & Airaksinen 2003, 56–58.)

Opinnäytetyössäni käytän laadullista tutkimusmenetelmää, jolle ominaista on prosessinomainen eteneminen. Laadullinen tutkimusasenne on toimiva selvityksen toteuttamisessa jos tavoitteena on esimerkiksi ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen (Vilka & Airaksinen 2003, 63; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 176). Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2013, 17–19) painottavat, ettei laadullinen tutkimus ole käsitteenä yksiselitteinen, vaan sitä tarkastellessa täytyy huomioida laadullisen tutkimuksen suhde teoriaan

ja teoreettiseen. Heidän mukaansa laadullisessa tutkimuksessa teorian merkitys on välttämätön. Teorialla he tässä yhteydessä tarkoittavat niin sanottua tutkimuksen teoreettista osuutta eli viitekehystä. Tutkimuksessa tarvitaan teoriaa myös metodien, tutkimuksen etiikan ja luotettavuuden hahmottamiseen. Laadullinen tutkimus on ymmärtävää tutkimusta, jota tehdessä on syytä erikseen määrittää se, mitä on tekemässä. (Tuomi & Sarajärvi 2013 17–19; 68–69.) Tutkijalla ei ole laadullisessa tutkimuksessa lukkoonlyötyjä ennako-oletuksia tutkimuksen tuloksista tai tutkimuskohteesta. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan siis hypoteesittomuudesta. (Eskola & Suoranta 1998, 19.)

Hanna Vilkan (2007, 97) mukaan tutkimuksessa, jossa käytetään laadullista tutkimusmenetelmää, tarkastellaan merkitysten maailmaa. Se on ihmisten välinen ja sosiaalinen. Hänen mukaansa merkitysten maailma ilmenee suhteina ja niiden muodostamina merkityskokonaisuuksina. Ne vuorostaan heijastuvat tapahtumina, jotka lähtevät ihmisten toiminnasta, ajatuksista ja esimerkiksi yhteiskunnan rakenteista. Erityispiirteenä laadullisella tutkimuksella on se, ettei tehdyllä tutkimuksella ole tavoitteena löytää totuutta tutkivasta asiasta. Laadullisessa tutkimuksessa korostuvat kolme näkökulmaa tutkimuskohteeseen, konteksti, ilmiön intentio ja prosessi. (Vilka 2007, 97–99.) Opinnäytetyösäni konteksti muodostuu leiritilanteesta, jolloin toteutin kohderyhmän nuorten kanssa valitut toiminnalliset menetelmät ja josta keräsin niin sanotun tutkimusaineiston havainnoimalla. Intentiolla tarkoitetaan tekemiseen liittyvien motiivien ja tarkoitusperien tiedostamista, jotka muodostuvat toiminnan taustalla olevista tavoitteista. Prosessi syntyy opinnäytetyön kokonaisuudesta, toiminnallisesta osuudesta, aineiston keräämisestä ja johtopäätösten muodostumisesta, teorian löytämisestä sekä raportoinnin tekemisestä. Prosessilla tarkoitetaan myös tutkimusaikataulun ja tutkimusaineiston tuotantoedellytysten suhdetta tutkijan ymmärtämiseen tutkittavaa asiaa kohtaan (Vilka 2007, 99).

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

3.1 Metodina havainnointi

Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden tarkasteluun käytän metodina havainnointia. Havainnointi on perusteltu tiedonhankkimismenetelmä esimerkiksi silloin, jos tutkittavasta ilmiöstä ei tiedetä paljon tai ei tiedetä ollenkaan. Sitä käytetään havaintojen keräämiseen tutkimuksessa ja se on tieteellisen tutkimuksen perusmetodi. (Vilka 2007, 37.) Havainnoinnin etuus on se, että sen avulla voidaan saada välitöntä ja suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden käyttäytymisestä ja toiminnasta sekä päästä luonnollisiin ympäristöihin. Havainnoinnin toteuttaminen vaati etukäteen tarkkaa suunnittelua ja strukturointia, jotta se on ajankäytöllisesti helpompi hallita. Sen avulla voidaan kerätä monipuolista ja mielenkiintoista aineistoa. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 208–209).

Havainnointi on tietoista tarkkailua, ei ainoastaan ilmiöiden ja asioiden näkemistä. Se sopii tutkimuksiin, joissa tutkitaan ihmisen vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa tai tutkitaan yksittäisen ihmisen toimintaa. Havainnointi sopii mainiosti myös sellaisiin tutkimuksiin, joissa tutkitaan lapsia ja nuoria tai nopeasti muuttuvia ja vaikeasti ennakoitavia tilanteita. Metodina havainnointia voi käyttää sekä laadullisessa että määrällisessä tutkimuksessa. Kuitenkin laadulliseen tutkimukseen se sopii paremmin, koska havainnointitutkimuksen tutkimusaineistot ovat monitasoisia ja laajoja. Havainnointi on myös ainutkertainen tapahtuma ja sitä ei voi toistaa. Samasta havainnointitilanteesta myös eri havainnoijat saavat erilaisia havaintoja tutkittavakseen. Laadullisessa tutkimuksessa se ei vaikuta luotettavuuteen ja siksi havainnointia pidetään ensisijaisesti laadullisen tutkimuksen aineiston keräämisen tapana. (Vilka 2007, 37–38.)

Havainnointitavat jaotellaan sen mukaa, miten tutkija toimii suhteessa tutkimuskohteeseen. Havainnointitapoja on tarkkaileva havainnointi, jolloin havainnointi on ulkopuolelta tapahtuvaa, osallistuva havainnointi eli havainnointi tapahtuu toiminnan sisällä, aktivoiva osallistuva havainnointi, jota käytetään toimintatutkimuksissa, kokemalla oppiminen ja piilohavainnointi. (Vilka 2007, 41–42.) Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden tarkkailuun käytän tarkkailevaa- ja osallistuvaa havainnointia. Toteutan vali-

koidut tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät nuorten kanssa toisen ohjaajan kanssa. Ohjatessamme toimintaa osallistumme molemmat myös havainnointiin. Aktivoimme jokaisen toiminnan jälkeen nuoria keskusteluun eri menetelmien avulla ja näin myös nuoret osallistuvat havainnoimaan omia tunnetilojaan toiminnan jälkeen. Yksi ohjaaja ei osallistunut toiminnan ohjaukseen, vaan keskittyy tarkkailevaan havainnointiin toiminnan ulkopuolelta, tehden samalla muistiinpanoja valmiiksi rakennetun havainnointipaperin pohjalta. Ohjattujen toimintojen lopuksi käymme myös yhteisen keskustelun ohjaajien kesken havainnoistamme.

3.2 Opinnäytetyön aineistoanalyysi

Tutkimuksen ydinasia on kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. Analyysivaihetta tehdessä tutkijalle selviää millaisia vastauksia hän saa tutkimusongelmiinsa ja toisinaan voi selvittää myös, miten ongelmat olisi pitänyt alun perin asettaa. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 216.) Aineiston analyysissä on kyse osittain keksimisen logiikasta eli tutkijan on itse tuotettava analyysinsa viisaus. Käytettävien metodien lisäksi merkityksellistä on oivalluksen terävyys, onnekkuus ja vastaanottokyvyn herkkyys. Yksinkertaisesti tämä tarkoittaa sitä, että tutkija löytää aineistostaan oman ymmärryksen avulla teemoja. Tutkijan on saatava myös lukija luottamaan tutkimuksen uskottavuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 100.)

Tutkimushavainnoinnin periaatteita ovat tutkimusmetodien ja teorian käyttö sekä kriittinen ajattelu. Tutkimusmenetelmät tarkoittavat niitä käytäntöjä, joiden avulla tutkija tuottaa tutkimuksessaan havainnot. Kriittisellä ajattelulla tarkoitetaan, että havaintoja ei hyväksytä sellaisenaan, vaan ne vaativat perusteluja sekä havaintojen pätevyysalueen määrittämistä. Teorian merkitys korostuu silloin, kun aineiston keräämisen päämenetelmänä on havainnointi, koska laadullisessa tutkimusmenetelmässä havainnointi perustuu tutkijan henkilökohtaisiin havaintoihin. Teorian avulla tuotetaan uusia havaintoja ja ne myös voivat innoittaa tutkimusaineiston keräämistä antaen uusia näkökulmia tutkittavaan aineistoon ja siten suunnaten tutkijan huomiota asioihin, joihin hän ei kiinnittäisi muuten huomiota. Teorian avulla tarkastellaan ja selitetään toimintaa ja ne avartavat tutkijan näköalaa. Eri metodien avulla pyritään pitämään havaintojen määrä hallittavana. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa rajataan siten, että esimerkiksi havaintoja

kohdistetaan ennalta valittuihin toimintoihin tutkimuksessa. Aineistoa voidaan rajata myös analysointi vaiheessa, silloin kun havaintoja ja tulkintoja yhdistetään. Analysointi tapahtuu tuotettujen havaintojen peilaamisesta teoreettiseen viitekehykseen. (Vilka 2007 a, 78–81.)

Analyysi tapahtuu laadullisessa tutkimuksessa kahdessa vaiheessa, jotka nivoutuvat yhteen. Pelkistäminen eli havaintojen yhdistäminen on ensimmäinen vaihe ja arvoituksen ratkaiseminen eli tulosten tulkinta on toinen vaihe. Analysoinnilla tarkoitetaan havaintojen ryhmittelyä ja yhdistämistä johtolangoiksi, joista voidaan tehdä tulkinta. Havaintojen pelkistäminen on sisällönanalyysiä. Sitä voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti, kummassakin tutkimusaineistoa tarkastellaan vain niistä näkökulmista, jotka ovat olennaisia tutkimuksen kannalta. Teoreettinen viitekehys ja kysymyksen asettelu määrittävät olennaisuuden. Aineistolähtöisessä analyysissä pelkistämisen etsitään tutkimusaineiston keräämisen jälkeen koko tutkimusaineistoa kuvaava toiminnan logiikka. Analyysissä on kysymys tutkijan kyvystä oivaltaa merkitysyhteyksiä. (Vilka 2007 a, 81–83.) Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden analysoin sisällön analyysimetodia mukaillen.

3.3 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyöni ideointi lähti liikkeelle talvella 2013. Halusin tehdä opinnäytetyön, josta työpaikkani hyötyisi jollain tavalla ja jonka avulla voisin kehittää omaa toiminnallista osaamistani. Kartoitin työpaikallani mahdollisia toiminnan kehittämistarpeita keskustellen tiimivastaavan, vastaavan ohjaajan ja työryhmän kanssa. Mitään selkeää tarvetta ei aluksi tuntunut nousevan keskusteluista esille.

Työparini kanssa olimme juuri saaneet päätökseen yhden nuoren erityisen huolenpidon ja yhden nuoren arviointijakson. Näiden jaksojen aikana olimme huomanneet, että jaksoilla käytettävien teemojen käsittelyyn olisi hyvä olla enemmän monipuolisia menetelmiä, kirjallisten menetelmien lisäksi. Kirjallisten menetelmien tavoitteena on muun muassa toimia omaohjaajakeskusteluiden pohjana, vahvistaa ymmärrystä nuoren elämäntilanteesta ja itsekokemuksesta sekä auttaa nuorta jäsentämään omaa ajatusmaailmaa eri teemojen pohjalta. Menetelmien ja niiden avulla syntyvien vuorovaikutustilan-

teiden tärkeänä tavoitteena on myös luoda nuorelle korjaavia kokemuksia aikuisten kanssa toimimisesta sekä tukea nuoren tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Tehtäviä käytetään enimmäkseen arviointi- ja erityisen huolenpidon jaksoilla. Useimmat tehtävistä ovat vaikeasti ymmärrettäviä ja useimmiten nuoret täyttävät ne hutaisemalla. Näiden ajatusten pohjalta minulla heräsi kiinnostus tehdä työyksikköni myös toisenlainen menetelmäkansio, jota kuka tahansa ohjaaja voisi hyödyntää toimiessaan nuorten kanssa. Esittelin uudelleen ideani työryhmälle ja esimiehilleni keväällä 2013. Ideani sai kannatusta kaikilta.

Ideapaperin opinnäytetyöstä tein toukokuussa 2013. Opinnäytetyön ohjaajilta sain vinkkejä aiheen rajaamiseksi ja ohjaavia kysymyksiä siihen, millä tavoin aineiston voisi kerätä. Kesän aikana etsin aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä ja tutkimuksia, joita löytyi todella niukasti. Huomatessani aiheen olevan todella laaja, olin valmis hylkäämään koko idean. Syyskuussa kävimme keskustelun opinnäytetyön ohjaajien kanssa puhelimitse. Keskustelussa palasimme takaisin tähän alkuperäiseen ideaani, mutta nyt rajasimme aiheen tarkemmin. Valitsin kiinnostuksen kohteeksi sen, miten nuorten tunnetaitoja voidaan tukea toiminnallisten menetelmien avulla Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsiossa. Rajauksen jälkeen opinnäytetyöni lähti nopealla tahdilla eteenpäin.

Tunnetaitoja tukevat menetelmät valikoituvat opinnäytetyöhöni, koska tunteet ohjaavat kokonaisvaltaisesti ihmisen toimintaa, vuorovaikutustilanteita, minäkäsitystä, tilanteisiin reagoitua ja niin edelleen. Nuoruus kehitysvaiheena on itsensä etsimisen aikaa, kuka minä olen, miksi ajattelen näin, mitä tunnen ja mitä muut ajattelet minusta. Sijoitettu nuori on kehitysvaiheen lisäksi niin sanotussa kriisitilanteessa, joten nämä ajatukset vielä voimistuvat ja usein itsetunto on pohjalla. Nuoret eivät välttämättä osaa tunnistaa omia tunnetilojaan eikä nimetä niitä. Tunteet ovat vain iso käsittelemätön möykky. Aikuisen tehtävänä on sanoittaa nuoren tunnetiloja ja opettaa nuorelle tunnetaitoja.

Komsion nuorille järjestetään myös loma-aikoina leirejä ja niiden sisällöksi sopisi erinomaaisesti eri teemoihin liittyvät toiminnalliset menetelmät. Toiminnallisen osuuden toteuttamisen ajankohdaksi muodostui Komsion syyslomaleiri 16.–18.10.2013. Leirin teemaksi tulivat opinnäytteeni pohjalta tunnetaidot. Syksyllä 2012 olin suunnitellut työyksikköni ensimmäisen leirin, jonka teemana oli yhteisöllisyys. Leirin sisältö oli selvästi vaikuttanut myönteisesti nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntymiseen ja sitä

kautta yhteisöllisyyteen. Tämän vuoden leirille valitut toiminnalliset menetelmät valikoituivat tunnekasvatukseen ja tunnetaitoihin liittyvän teorian sekä oman ohjauskokemukseni pohjalta. Tutkimussuunnitelman tekeminen selkeytti itselleni sen, mitä aion tehdä, miten sen teen ja mitä keinoja tekemiseen käytän. Tutkimussuunnitelman lisäksi kirjoitin auki leirillä käytettävät menetelmät tavoitteineen ja leiriaikataulun sekä laadin havainnointipaperin, jonka pohjalta havainnoija toimintaa leirillä tarkkaili. Menetelmät esittelin muille leirille osallistuville ohjaajille, joista toinen oli lupautunut ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. Hänen kanssaan kävimme tarkasti läpi tavoitteeni ja havainnointipaperin kysymykset.

Nuorille kerroin leiristä ja sen sisällöstä nuorten yhteisöpalaverissa. Kerroin heille, että leirin toiminta liittyy opinnäytetyöhöni ja ettei toiminnassa tarkkailla yksittäistä nuorta, vaan toiminnan vaikuttavuutta tunnetaitoihin ja sopivuutta Komsion työmenetelmäksi. Kerroin myös nuorille, että soitan jokaisen vanhemmille kysyäkseni luvan siihen, että nuori voi osallistua leirin toimintaan.

Tutkimusluvan kysyin jokaiselta Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon sijoitetun nuoren vanhemmilta puhelimitse henkilökohtaisesti ja puhelinkeskustelun jälkeen lähetin sovitusti myös jokaisen nuoren vanhemmalle leirikirjeen. Leirikirjeessä (Liite 1) kerroin uudelleen Komsion syyslomaleirin toiminnan pohjautuvan opinnäytetyöhöni, jossa tarkastelen valikoitujen toiminnallisten menetelmien toimivuutta Komsion työmuotona. Vanhemmat allekirjoittivat vielä kirjallisesti luvan siihen, että heidän nuorensa saa osallistua opinnäytetyöni toiminnalliseen osioon. Nuoret myös itse antoivat suostumuksen toimintaan osallistumiseen. Tutkimusluvan (Liite) lähetin myös työpaikkani tuulosaluejohtajalle. Lisäksi teimme hankkeistussopimuksen työpaikkani kanssa.

Leirille osallistuivat Komsioon sijoitetut 12–17-vuotiaat nuoret, yhtä nuorta lukuun ottamatta. Nuoria leirillä oli 7, joista suurin osa oli poikia. Nuoret on sijoitettu Komsioon kiireellisellä sijoituksella, avohuollon tukitoimena tai he ovat huostaan otettuja. Lähes kaikki nuoret olivat niin sanotusti uusia nuoria toisilleen ja jopa kahta päivää ennen leiriä Komsioon tuli uusi nuori. Leiritilanteessa nuoret siis etsivät omaa paikkaansa ryhmästä. Leiri pidettiin Rovaniemen seurakunnan leirikeskuksessa Paavalniemessä.

Leirin jälkeen jätin opinnäytetyön hautumaan ja päätin palata leirillä kerättyyn aineistoon vasta vuodenvaihteen jälkeen paneutuen ensin huolella teoreettisiin lähtökohtiin. Teoreettiset lähtökohdat muodostuvat käsitteistä lastensuojelun sijaishuolto, tunnetaidot, vuorovaikutus, tunteiden kehitys nuoruusiässä ja erityispiirteenä sijoitettu nuori.

3.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötä tehdessä on otettava huomioon tutkimuksen tekoon liittyvät tutkimuseettiset kysymykset. Tutkimuksissa eettisyys sisältyy kaikkiin valintoihin. Hyvää tieteellistä käytäntöä ei riitä takaamaan perinteisesti hyväksytyt tutkimuskriteerit, kuten objektiivisuus, kriittisyys, luotettavuus, arvioitavuus ja arvovapaus. Piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja vilppi tieteellisessä toiminnassa ovat hyvän tieteellisen käytännön loukkausten kaksi kategoriaa. Tutkijoiden sääntö on ”älä ota toisen omaa, älä valehtele ja älä petä”. (Viinamäki & Saari 2007, 11–16.) Opinnäytetyötä tehdessäni olen noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä. Lähteitä käyttäessäni olen aina pyrkinyt kriittisyyteen ja lähteiden monipuoliseen tarkasteluun.

Yksi hyvän tutkimuksen kriteeri on tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus. Johdonmukaisuus voi syntyä laadullisissa tutkimuksissa esimerkiksi erilaisten perinteiden sisältä. Yksi johdonmukaisuutta tukeva seikka on se miten ja millaisia lähteitä tutkimuksessa käytetään. Tutkijan on tiedettävä mitä tekee ja huolehdittava muun muassa siitä, että tutkimussuunnitelma on laadukas, tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on tehty huolella. Puhutaan eettisestä kestävydestä, joka kietoutuu muodollisesti tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikriteereihin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 127.) Eettisen sitoutuneisuuden täytyy aina ohjata tutkimuksen tekoa. Opinnäytetyöni toimintasuunnitelman sekä raportoinnin teen noudattaen oppilaitoksen opinnäytetyön laatimisen ohjeita tarkasti, jonka avulla pyrin mahdollisimman johdonmukaiseen ja selkeään raportointiin.

Osallistuvaa havainnointia aineistonkeruumenetelmänä käyttävän tutkijan on erityisesti pohdittava eettisiä kysymyksiä, koska tutkijan on tiedostettava vaikuttavansa aina tutkimuskohteensa elämään. Hänen on ymmärrettävä millaisia seurauksia tutkimuksen tekemisellä ja valmiilla tutkimuksella on tutkimuskohteelle. Havainnoinnissa pidetään haittana sitä, että havainnoija saattaa sitoutua emotionaalisesti tutkittavaan ryhmään tai

tilanteeseen ja tällöin tutkimuksen objektiivisuus kärsii. (Vilka 2007, 56–63; Hirsjärvi ym. 2008, 208.) Opinnäytetyöni kohderyhmä on minulle ja muille havainnoijille tuttu entuudestaan. Kiinnostuksen kohteeni on kuitenkin valikoiduissa toiminnallisissa menetelmissä ja niiden soveltuvuudessa työryhmämme työmuodoksi ja siksi uskon meidän olevan asiantuntijoita tarkkaillessamme toiminnallisten menetelmien toimivuutta. Halusin silti laajemman näkemyksen, jotta johtopäätöksistä ei tulisi liian subjektiivisia ja tästä johtuen toimintaa havainnoi minun lisäksi kaksi työryhmämme jäsentä.

Tutkimuksen eettisenä lähtökohtana täytyy olla ihmisoikeuden (Viinamäki & Saari 2007, 18) sekä ihmisten ja ihmiselämään kuuluvien rikkauden ja moninaisuuden kunnioittaminen. Tutkimusetiikkaan täytyy erityisesti kiinnittää huomiota silloin jos tutkimuksen kohteena ovat niin sanotut turvattomat ryhmät. Lastensuojelulaitokseen sijoitetut nuoret kuuluvat turvattomiin ryhmiin. Havainnointiin osallistuvalla tutkimuskohteella on aina pyydettävä lupa tutkimuksen tekoon. Tutkimukseen osallistuvalla lapselta on myös aina kysyttävä lupa, pelkkä vanhempien suostumus ei riitä. (Vilka 2007, 56–63.) Kerroin toiminnalliseen opinnäytetyöhöni osallistuville nuorille tarkkaan mistä on kyse ja mitä havainnoinnissa tarkkaillaan. Korostin heille, että toimintaa havainnoidessa ei havainnoida heitä yksittäisinä nuorina ja tutkimusaineistossa ei käsitellä henkilötietoja.

Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisen kaikista vaiheista lisää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Kaikki aineiston tuottamisen olosuhteet on kerrottava mahdollisimman totuudenmukaisesti ja selvästi sekä asiat jotka ovat voineet vaikuttaa aineiston analysointiin. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 227.) Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava puolueettomuusnäkökulma ja arvovapaus. Tutkimuksen tarkastelussa täytyy tarkastella näitä tekijöitä, etenkin jos tutkimusryhmänjäseneet kuuluvat tutkimaansa yhteisöön tai toimintakulttuuriin. (Vilka 2007 b, 160.) Kerroin mahdollisimman tarkan kuvauksen opinnäytetyöni prosessin eri vaiheista, jotta lukija saa selkeän kuvan opinnäytetyöni tavoitteista ja lähtökohdista. Aineiston analysoinnissa kerron totuudenmukaisesti, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet johtopäätöksiin ja huomioin puolueettomuusnäkökulman, koska kuulun osaksi yhteisöä, johon opinnäytetyöni tein.

4 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAORGANISAATIO

Opinnäytetyöni taustaorganisaationa on Nuorten Ystävät ry. ”Nuorten ystävät ry on sosiaali- ja terveysalalla toimiva asiantuntija- ja vaikuttajajärjestö. Järjestön omistama liiketoimintakonserni tuottaa valtakunnallisesti sosiaali- ja terveysalan erityispalveluita. Järjestökonsernissa työskentelee yli 650 työntekijää. Sen toimialoja ovat lapsi- ja nuorisotyö, mielenterveys- ja päihdekuntoutustyö sekä vammaistyö.” (Nuorten Ystävät ry 2013, hakupäivä 3.1.2014.) Teen opinnäytetyöni työpaikalleni Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon, joka on Palvelukeskus Hiekkarinteen toinen sijaishuoltoyksikkö. Palvelukeskus Hiekkarinne toimii Nuorten Ystävät palvelut Oy:n alaisena, joka on osa Nuorten Ystävät ry:n toimintaa. Seuraavassa osuudessa esittelen taustaorganisaatiota, Palvelukeskus Hiekkarinnettä sekä työpaikkaani Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsiota, jonka työmuodoksi opinnäytetyössäni tarkastelen nuorten tunnetaitoja tukevia toiminnallisia menetelmiä.

4.1 Palvelukeskus Hiekkarinne

Palvelukeskus Hiekkarinne on Nuorten Ystävät palvelut Oy:n ylläpitämä lastensuojelun yksikkö. Nuorten Ystävät palvelut Oy:n tavoitteena on tuottaa muun muassa laadukkaita alueellisia sijaishuoltopalveluita lapsille, nuorille ja perheille. Toimintamuodot ovat sijoitus, perhetyö, avopalvelut lapsille, nuorille ja perheille sekä jälkihuolto. Sijaishuoltopalveluiden tarkoituksena on sijoitettujen lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen turvaaminen kohti aikuisuutta ja itsenäistä elämää. Nuorten ystävillä on sijaishuoltopalveluja tarjoavia yksiköitä koko maassa kahdeksan. Yksiköissä on 6-8 paikkaa ja kasvatus- ja perhetyön parissa työskentelevät perhekodeissa perhekotivanhemmat ja sijaishuoltoyksiköissä vuoroissa toimivat ohjaajatiimit. (Nuorten Ystävät ry 2013, hakupäivä 3.1.2014.)

Nuorten ystävät – järjestökonsernin emoyhtiö Nuorten Ystävät ry ohjaa ja valvoo konsernia. Nuorten Ystävät ry omistaa Nuorten Ystävät liiketoimintakonsernin osakekannasta 100 %. Ry:n hallintoa ja toimintaa johtaa hallitus, jonka on valinnut yhdistyskokous. Palveluliiketoimintaa harjoittavan konsernin muodostavat emoyhtiö Nuorten Ystävät kiinteistöt Oy sekä sen tytäryhtiöt Nuorten Ystävät – palvelut Oy ja tervatulli Oy

(Tervatullilla ei ole tällä hetkellä liiketoimintaa). (Nuorten Ystävät ry 2013, hakupäivä 3.1.2014.)

Nuorten ystävien tärkeimmiksi arvoiksi on nimetty luottamus, vastuullisuus, rohkeus ja jatkuvuus. Luottamuksen ajatus on asiakkaiden ja toisten kunnioitus, vastuullisuudella tarkoitetaan sitoutumista työhön ammatillisesti ja yhteisöllisesti, rohkeudella kuvataan käytännön kristillisyyden toteutumista ja jatkuvuudella paremman huomisen yhdessä luomista. Nuorten Ystävien järjestötoiminta nostaa esille heikompien ihmisten asemaa, parantaa heidän osallisuuttaan ja osallistumistaan sekä edesauttaa heidän äänensä kuulamista. (Nuorten ystävät ry 2013, hakupäivä 3.1.2014.)

Palvelukeskus Hiekkarinne tarjoaa lastensuojelulain mukaisia avo-, sijais- ja jälkihuollon palveluja lapsille, nuorille ja perheille Rovaniemellä. Palvelukeskus Hiekkarinne sisältää sijaishuoltoyksikkö Hiekkarinteeseen ja Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion sekä avopalvelukeskuksen. Sijaishuoltoyksikkö Hiekkarinne on lastensuojeluyksikkö 13 – 17-vuotiaille nuorille. Sijaishuoltoyksikkö muodostuu kahdesta 6-paikkaisesta yksiköstä ja erityisosaamisalueena on psyykkisesti oirehtivien nuorien kohtaaminen. Yksikköön voidaan sijoittaa myös kiireellistä sijoitusta tarvitsevia lapsia ja nuoria. Avopalvelukeskuksen tarjoamat palvelut on tarkoitettu tukea tuoviksi palveluiksi lastensuojelutoimienpiteiden kohteena oleville tai ennaltaehkäisevästi vaikuttaviksi toimiksi toimenpiteitä tarvitseville perheille. Jälkihuolto- ja tukiasumispalvelut tarjoavat yksilöllistä ohjausta nuorille, jotka tarvitsevat tukea itsenäistymisessään. Kohderyhmänä ovat lastensuojelulain mukaisen jälkihuollon piirissä olevat nuoret, jotka asuvat Rovaniemellä. (Nuorten ystävät ry 2013, hakupäivä 3.1.2014.)

Palvelukeskus Hiekkarinteellä työskentelee vastaava ohjaaja ja lähes 30 työntekijää. Komsiossa työskentelee 9 ohjaajaa, tiimivastaava sekä maaliskuun lopulla tiimiin kuuluu myös psykiatrinen sairaanhoitaja. Lisäksi Komsion tiimiin kuuluvat konsultoiva lastenpsykiatri ja psykologi. Sijaishuoltoyksikkö Hiekkarinteellä työskentelee tiimivastaava ja 12 ohjaajaa sekä tuntityöntekijöitä. Perhetyössä työskentelee 2 perhetyöntekijää ja jälkihuollossa 2 työntekijää.

4.2 Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsio

Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsio on 7-paikkainen lastensuojeluyksikkö 13 – 17-vuotiaille nuorille. Yksikössä on kaksi kriisi- ja arviointipaikkaa. Komsio on EHO -tasoisesti resursoitu yksikkö, joka tarjoaa kriisi- ja arviointijaksojen ohella pitkäaikaista sijoitusta vaikeasti oirehtiville nuorille. Komsion toiminta-ajatuksena on asiakkaiden psykososiaalisen kuntoutumisen tukeminen ja edistäminen. Yksikön tehtävä on nuoren pysäyttäminen, arviointi ja kuntoutukseen sitouttaminen. Yksikön rakenne koostuu tietystä ennalta sovitusta vuorokausi- ja viikkorytmistä. Työskentelyn lähtökohtina ovat lasten, nuorten ja perheiden omat tarpeet, voimavarat ja tavoitteet. Tavoitteena on tukea jokaista nuorta yksilöllisesti, tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti yhdessä huoltajien, sosiaalitoimen ja koulun kanssa. (Komsion perehdytyskansio 2013.)

Arvoina Komsiossa korostetaan avoimuutta, asiakaslähtöisyyttä, yhteisöllisyyttä ja kodinomaisuutta, sitoutumista ja jatkuvuutta. Jokaista ihmistä arvostetaan ainutlaatuisena ja ainutkertaisena yksilönä, ja jokaisen nuoren elämään kuuluu myös oikeus ja mahdollisuus toivoon. Komsion johtoajatuksena on tiivis vuorovaikutus ohjaajien ja nuorten välillä. Komsiossa jokaisella nuorella on kaksi omaohjaajaa, ja keskeistä on jatkuva aikuisen tuki ja ohjaus. (Komsion perehdytyskansio 2013.)

Komsion palveluihin sisältyy 9-viikon arviointijakso, jonka aikana tiimi arvioi yhdessä millaisesta tuesta ja avusta nuori hyötyy. Arviointijakson työväline on vuorovaikutus ja vuorovaikutussuhteen muodostuminen edellyttää luottamuksen rakentumista nuoren ja ohjaajan välille. Arvioitsijat eivät siis ole psykologeja, vaan arviointi perustuu ohjaajan ja nuoren väliseen suhteeseen, jossa nuori kertoo avoimesti tilanteestaan, tunteistaan ja kokemuksistaan. Arvioinnin kulkua ohjaavat erilaiset teemat. (Komsion perehdytyskansio 2013.)

Komsiossa huomioidaan kriisityön näkökulma. Kriisijakson pituus on 1-14 vuorokautta ja se voi toimia myös niin sanottuna pysäyttämisyksikkönä. Kriisisijoituksen aikana korostuu hoidollinen ote, toisin kuin arviointijaksolla. Tunnusomaista kriisille on, että jokin traumaattinen kokemus, mielen sisäinen ristiriita tai ulkoinen vaara uhkaa yksilön hallinnan tunnetta. Tämä johtaa siihen, että nuori kokee jatkuvaa ahdistavien tunnetilojen läsnäoloa ja on ikään kuin jatkuvassa taistelunvalmiudessa selviytyäkseen tilanteesta.

Usein nuoren keinot saattavat kriisin uhatessa osoittautua puutteellisiksi ja se voi ilmetä epätoivoisina tai jopa itsetuhoisina yrityksinä ratkaista kriisi. Vastavuoroinen tunnesuhde ammattitaitoisen aikuisen kanssa on edellytys nuoren menetetyin hallinnan tunteen palautumiselle. Komsiossa nuorta ei jätetä yksin sellaisen tunnetilan kanssa, jota nuori ei pysty vielä hallitsemaan. Tavoitteena on, että vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa nuori oppii tulemaan paremmin toimeen tunteidensa kanssa. Nuori oppii Komsiossa, että aikuiset kestävät nuoresta lähtöisin olevat negatiiviset tunteet. Aikuisen tehtävänä on toimia niin sanottuna säiliönä, joka ottaa vastaan nuoren hallitsemattomia tunnetiloja ja ahdistusta ja palauttaa ne nuorelle helpommin hallittavassa ja ymmärrettävässä muodossa. Tunteiden sanoittamisen ja koostamisen tavoitteena on, että nuoren mielenrauhaa häiritsevä tunne helpottaa. Parhaimmillaan nuorelle tulee kokemus, että hänen asioilleen voidaan tehdä jotain ja aikuiset voivat auttaa häntä asioiden käsittelyssä. Ohjaajan tärkein tehtävä kriisijaksolla on kuunnella nuorta ja olla läsnä. (Komsion perehdytyskansio 2013.)

Komsiossa erityisen huolenpidon tavoitteena on katkaista lasta itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa hänelle kokonaisvaltainen huolenpito. Erityinen huolenpito on lastensuojelulain määrittelemä rankin toimenpide. Sillä tarkoitetaan lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa 12-vuotta täyttäneelle lapselle. Sen aikana voidaan rajoittaa lapsen liikkumisvapautta hänen hoitonsa ja huolenpitonsa vaatimissa rajoissa. Sitä voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajan ja sitä voidaan erityisen painavasta syystä jatkaa vielä 60 vuorokauden ajan (30+30+30). Sen toteuttamista ja jatkamista arvioidaan moniammatillisissa työryhmässä viikoittain ja se on lopetettava välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi tai kun tavoitteisiin on jo päästy. Erityisen huolenpidon aloittamisesta tai jatkamisesta tekee päätöksen vastaava sosiaalityöntekijä, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Päätös jaksosta perustuu kasvatukselliseen, sosiaalityön, psykologiseen ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen. (LSL 2007/417, 71§-73§, hakupäivä 16.1.2014.) Käytännössä siis Komsion työryhmä (tai jokin muu lapsen sijoituspaikka), Komsion konsultoiva lääkäri ja psykologi tekevät omat lausuntonsa erityisen huolenpidon tarpeesta.

5 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsio on sijaishuoltoyksikkö, joka tuottaa lastensuojelulain mukaista sijaishuoltoa 13–17-vuotiaille nuorille. Opinnäytetyön eheyden kannalta on merkityksellistä hahmottaa Komsio kokonaisuutena ja siksi koen tärkeäksi lastensuojelun ja sijaishuollon käsitteiden avaamisen ja niiden tarkastelun. Lisäksi menetelmien valinnassa, toteutuksessa ja niiden toimivuuden tarkastelussa on keskeistä huomioida sijoitettujen nuorten kanssa työskentelyn lähtökohtia. Pyrin tuomaan esille lastensuojelusta, sijaishuollosta ja työskentelystä sijoitettujen nuorten kanssa niitä asioita, jotka liittyvät olennaisesti opinnäytetyöni taustoihin, valintoihin ja johtopäätöksiin.

5.1 Lastensuojelu

Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaissa määritellään koko lastensuojelun kenttä laajasti. Lasten oikeuksien turvaamiseen tarvitaan myös muuta lainsäädäntöä ja muita viranomaisia sekä se on laajemmin koko yhteiskuntaa koskeva tehtävä. Lastensuojelun perustehtävät ovat varsinainen lastensuojelu, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen. (Sosiaaliportti 2013 a, hakupäivä 16.1.2014.) Lastensuojelu on samanaikaisesti ehkäisevää ja korjaavaa, vapaaehtoista ja pakkoa. Siinä voidaan suojella lasta hänen omilta vanhemmiltaan, mutta toisaalta vanhempien kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 22.)

Lastensuojelu on vaativaa vuorovaikutustyötä (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 22). Lapsen hyvinvoinnista ensisijainen vastuu on aina lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Lapsi tarvitsee hyvää hoitoa ja kasvatusta sekä ikänsä ja kehitystasonsa mukaisen valvonnan ja huolenpidon. Lapselle täytyy tarjota turvallinen ja virikkeitä tarjoava kasvuympäristö sekä hänen toivomuksia vastaava koulutus. Lapsen kasvatuksessa täytyy huomioida, että lapsi saa hellyyttä, ymmärrystä ja turvaa, eikä lasta saa millään tavoin kohdella loukkaavasti. (Sosiaaliportti 2013 a, hakupäivä 16.1.2014.)

Yhteiskunnan velvollisuus on tarvittaessa ohjata lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. Yhteiskunnan täytyy puuttua perheen tilanteeseen jos vanhemmat eivät kykene huolehtimaan kasvatustehtävästään. Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Julkisen tahon on kuitenkin noudatettava niin sanottua lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta eli valittava se toimenpide, jolla vähiten puututaan lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen. (Sosiaaliportti 2013 a, hakupäivä 16.1.2014.)

5.2 Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan sijoitetun lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisellä sijoituksella, avohuollon- tai jälkihuollon tukitoimenpiteellä tai lapsi voi olla otettu huostaan. Sijaishuollon tarkoitus on turvata lapsen hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Sijoittavalla kunnalla on vastuu siitä, että sijaishuoltopaikan valinnan lähtökohtana ovat lapsen omat tarpeet. Sijaishuolto tulisi aina ensisijaisesti järjestää perhehoidossa. Sijaishuoltopaikan valintaan vaikuttavat sijoituksen taustalla olevat tekijät, mutta erityisen tärkeää on ottaa huomioon lapsen mahdollisuus pitää läheisiin ihmisiin yhteyttä. Puhutaan niin sanotusti läheisyysperiaatteesta. (Sosiaaliportti 2013 b, hakupäivä 16.1.2014.) Komsioon sijoitetut nuoret ovat pääsääntöisesti kotoisin Lapin alueelta ja suurimmalla osalla nuorista koti sijaitsee Rovaniemellä. Se mahdollistaa tiiviin yhteistyön nuorten vanhempien kanssa.

Sijaishuollon historia on todella pitkä, mutta sen rooli on muuttunut merkittävästi 1990-luvulta alkaen, sijoitukset ovat yhä useammin lyhytaikaisia ja lisäksi monille nuorille voi kasautua useita sijoituksia. Suomalaisen lastensuojelun sijaishuollon peruslähtökohdaksi on, että se on väliaikaista. Pysyväissijoituksia ei periaatteessa enää tunneta. Sijaishuolto on myös monipuolistunut ja sen toteuttamistavat vaihtelevat yksityisestä yrittäjyyshakuisesta toiminnasta kunnan omaan palveluntuotantoon. (Pösö 2005, 203–208.) Lähtökohtaisesti Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion ajatellaan olevan vain välietappia lapsen elämässä, ikään kuin paikka, jossa lapsi pysäytetään hetkeksi ja pyritään katkaisemaan lapselle vahingollinen kierre. Asioiden alkaessa sujumaan asiakassuunnitelman neuvotteluissa mietitään lapselle sopivampi, niin sanotusti kodinomaisempi sijoituspaikka, kuten esimerkiksi sijaishuoltoyksikkö Hiekkarinne.

Tarja Pösön (2005) mukaan monista sijaishuoltoon liittyvistä tutkimuksista selviää, että sijaishuolto on lapsille kokemuksena vahvasti ristiriitainen. Toisissa tutkimuksissa todetaan sen merkinneen ristiriitaisuuksista huolimatta muutosta parempaan ja toisissa taas on raportoitu, että sijoitettuna olleiden lasten elinikä on ikätovereita selvästi lyhyempi. Kuitenkin sijaishuollolla todetaan olevan lapsiin korjaavia vaikutuksia psykologisessa merkityksessä. Jostakin syystä sijaishuollon vaikutusten tarkastelu on kiinnostanut vain vähän suomalaisia tutkijoita. Tarja Pösö viittaa artikkelissaan Claes Levin:n (1998) tekemään haastatteluun ruotsalaisessa erityisyksikössä. Haastattelussa nuoret kuvasivat aikaansa sijaishuollossa sellaiseksi, että heillä oli mahdollisuus käydä koulua, olla turvassa, saada ruokaa ja heillä oli mahdollisuus viettää tavallista arkea. Levin oli äärimmäisen tyytymätön saamiinsa tietoihin ja hänen mielestään sijaishuollon täytyy pystyä tarjoamaan sijoitetulle lapselle enemmän kuin tavallista arkea. (Pösö 2005, 204–205.)

Tavallinen arki ja strukturoitu viikko-ohjelma ovat kuitenkin sijaishuoltoyksiköiden tärkein työkalu. Useimmiten sijoitukseen tulevien nuorten vuorokausirytmii on kadoksissa, josta johtuen esimerkiksi koulunkäynti ei suju. Lisäksi nuorilla on usein omat ajatukset sekaisin ja heidän on vaikea hallita oman pään sisäistä kaaosta. Selkeä rytmii, riittävä lepo, säännöllinen ruokailu ja ulkoilu helpottavat kokonaisvaltaisesti nuoren elämänhallintaa usein jo parin viikon sisällä sijoituksesta. Tämän osa-alueen korjaannuttua on helpompi alkaa käsittelemään syvällisemmin asioita, esimerkiksi asioita, jotka ovat johtaneet sijoitukseen. Tavallisen arjen lisäksi täytyy olla myös muita työkaluja, joiden avulla voidaan helpottaa nuoren olemista ja elämän kulkua. Tärkeimmäksi näen työskentelyn nuoren perheiden kanssa. Perhe on nuoren elämän asiantuntija ja linkki myös tulevaan. Tämän lisäksi nuoren kohtaaminen aidosti sijaishuollon arjessa on tärkeää ja sitä ajatellen olen rakentanut myös tätä opinnäytetyötäni. Haluan nimenomaan lisätä toiminnallisten menetelmien avulla vuorovaikutusta ohjaajan ja nuoren välillä. Vuorovaikutuksen kautta nuori tulee kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi, joka on tärkein lähtökohta sijoitusprosessissa.

5.3 Työskentely sijoitettujen nuorten kanssa

Lastensuojelun piirissä oleva nuori on yleensä altistunut useille traumoille, haavoittaville – ja erokokemuksille. Lasten sijoitusten taustalla on useimmiten lapsen ymmärryksen

ja hallintakyvyn ylittävät kokemukset, jotka liittyvät monesti turvattomuuteen, hyväksikäyttöön, heitteillejättöön, perheväkivaltaan, vanhempien päihderiippuvuuteen tai mielenterveysongelmiin. Traumaattiset kokemukset lapsuusiässä on todettu tutkimuksissa olevan yhteydessä lapsuus- ja aikuisiällä sosiaalisiin ja emotionaalisiin ongelmiin. Tällaisia kokemuksia kokeneella lapsella on riski ajautua nuoruus- ja aikuisiässä päihteiden väärinkäyttöön, rikollisuuteen tai kärsivän psyykkisistä häiriöistä. (Väliavaara 2004, 13–14.) Sijaishuollossa on keskeistä kohdata nuori, ymmärtäen hänen taustansa ja kokemusmaailmansa vaikutukset nuoren minäkäsitykseen ja tunne-elämään. Opinnäytetyössäni pyritään nimenomaan löytämään Komsion käyttöön sellaisia menetelmiä, joiden avulla voidaan tukea nuorta eheyttävien merkityskokemusten luomisessa, tunne-elämän kehityksessä sekä myönteisen minäkuvan rakentumisessa.

Manu Kitinoja (2004, 114) artikkelissaan toteaa, että sijoitettujen nuorten taustalta löytyy yhdistäviksi tekijöiksi esimerkiksi ongelmat koulussa, rajattomuus ja vanhempien voimattomuus. Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon sijoitettujen nuorten sijoitusten taustalla yleistäen on juuri näitä Kitinojan mainitsemia tekijöitä. Tämän lisäksi nuoret ovat useimmiten jo ajautuneet itselleen vahingolliseen toimintamalliin, kuten päihteidenkäyttöön. Päihteiden käyttö ja seksuaalisesti holtiton käyttäytyminen nivoutuvat toisiinsa usein tyttöjen kohdalla. Aggressiivinen käyttäytyminen on myös yksi yleisimmistä sijoitukseen johtaneista syistä Komsiossa. Syyt ja seuraukset ovat kietoutuneet usein yhteen eli esimerkiksi päihteiden käyttö voi johtaa siihen, että ei jaksakaan mennä aamulla kouluun ja päihteiden vaikutuksen alaisena käytös voi olla aggressiivista. Vanhemmat eivät ole pystyneet asettamaan jostakin syystä riittävän tiukkoja rajoja nuorelle ja nuoren sen hetkinen käytös malli johtaa ristiriitoihin vanhempien ja nuoren välillä. Ristiriidat voivat johtaa vanhempien riittämättömyyden ja voimattomuuden kokemuksiin.

Haavoittavissa olosuhteissa elänyt tai traumatisoitunut nuori voidaan kokea haasteena, jonka kohtaaminen vaatii jonkinlaista erityisosaamista. Kokemukset ovat varmasti jättäneet jälkensä nuoreen ja nuoren tavat ilmaista pahaa oloa voivat olla hyvin moninaiset. Kuitenkin jokaisen ihmisen yksi perustarve on tulla ymmärretyksi. Siitä syystä kokemusten jakaminen ja ymmärretyksi tuleminen on keskeistä nuoren psyykkisen kehityksen kannalta. Nuoren jakaessa kokemaansa toisten kanssa, hänelle syntyy tunne, että hän tulee nähdyksi ja kuulluksi. Nuori tarvitsee aikuista, jolla on kykyä ja osaamista

kohdata nuoren kokemukset sekä tukea häntä arjen tilanteissa. Tasapainoinen kasvuympäristö, emotionaalinen tuki ja vuorovaikutuksen vastavuoroisuus auttavat nuorta kehittymään ja käsittelemään kokemuksiaan. (Välivaara 2004, 10–12.) Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa keskityttiin vuorovaikutuksen löytämiseen toiminnallisten menetelmien avulla. Ajatuksena oli, että nuoret pääsevät menetelmien kautta jakamaan kokemuksiaan muiden nuorten kanssa aikuisten vahvalla tuella. Tavoitteena oli, että nuoret löytävät uudenlaista näkökulmaa omaan tilanteeseen sekä oppivat sanoittamaan omia tunnetilojaan ja kokemuksiaan.

Nuorella voi olla paljon kokemuksia siitä, ettei häntä ole kuunneltu ja ymmärretty. Nuori voi olla haluton puhumaan kokemuksistaan, koska on tullut liian monta kertaa petetyksi. Nuori on voinut kokea, ettei uskottu aikuinen ole ollut luottamuksen arvoinen tai aikuinen ei ole ottanut nuoren kertomaa vakavasti. Työntekijällä täytyy olla aikaa kohdata nuori henkilökohtaisesti ja työskentelyn tulisi perustua vastavuoroiseen vuorovaikutukseen ja nuoren yksilölliseen kohtaamiseen. Nuoren kanssa pitäisi puhua totuudenmukaisesti ja avoimesti, nuori ei mene rikki siitä. Parhaiten nuori tulee autetuksi, kun kasvuympäristö tarjoaa hänelle väyliä kokemustensa ja tunteidensa ilmaisuun. Vaikeiden asioiden käsittelyn välttely voi pahimmillaan johtaa ongelmien vaikeutumiseen ja kasaantumiseen. Nuori voi pyrkiä unohtamaan haavoittavat kokemuksensa ja tukahduttaa siihen liittyvät tunnetilat jos hänellä ei ole mahdollisuutta käsitellä niitä. Kokemukset ja tunteet jäävät jäsentymättä nuorelle. Käsittelemättöminä ongelmat ja traumat voivat ilmetä nuorella käyttäytymisen häiriöinä, epäsosiaalisuutena sekä erilaisina tunne-elämän pulmina. (Välivaara 2004, 12–18.)

Valitettavan usein Komsioon sijoitetuilla nuorilla on takanaan jo useita sijoituspaikkoja sekä diagnooseja käytös-, tunne-elämän- ja persoonallisuuden häiriöistä. Sijoituspaikan vaihdokset vaikuttavat väistämättä nuoren kokemukseen siitä, ettei häntä ymmärretä ja ettei hän voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Nuorelle on saattanut kehittyä hyvin negatiivinen minäkuva. Hän voi kokea olevansa niin vaikea, etteivät aikuiset jaksakaan häntä tai pysty auttamaan. Nuoret kokevat, etteivät aikuiset ole luotettavia ja etsivät äärimmäisiä keinoja purkaa omaa pahaa oloaan ja hakevat keinolla millä hyvänsä aikuisten huomiota. Sijoitukseen johtaneet syyt voivat olla nuorelle jäsentymättömiä irrallisia ja tukahdutettuja kokemuksia (Välivaara 2004, 19). Opinnäytetyössä tärkeimpänä tavoitteena on nimenomaan löytää sellaisia toiminnallisia menetelmiä Komsion käyttöön,

joilla tuetaan nuorta käsittelemään omia kokemuksiaan ja tunnetilojaan sekä saamaan aikuisen huomiota tekemällä yhdessä asioita. Vuorovaikutuksen ja myönteisen palautteen kautta tavoitteena on myös edistää nuoren tunne-elämän kehitystä ja sitä kautta vaikuttaa minäkuvan näkemiseen myönteisempänä.

Koko tiimin toimiessa suunnitelmallisesti nuoren hyväksi tuetaan parhaiten nuoren kehitystä. Sijaishuolto paikassa avainasemassa nuoren elämässä ovat ohjaajat. Siitä syystä ohjaajien täytyisi raskaasta arjesta huolimatta muistaa kuinka suuri merkitys heidän yksittäisillä teoilla tai sanomisilla on nuoren hyvinvoinnin ja myöhemmän elämän kannalta. (Väliavaara 2004, 18–19.) Usein nuorten kohtaaminen edellyttää arjessa erityistä panostusta ohjaajilta, jotta se ei huku viikko-ohjelman ja arjen askareiden alle. Tästä johdun mielestäni on tärkeää panostaa sellaisten työmuotojen löytämiseen, jotka edistävät vuorovaikutusta ja nuorten kohtaamista sijaishuollossa. Toiminnalliset menetelmät voivat olla yksi hyvä työmuoto lastensuojelun sijaishuollossa, mutta se vaatii koko tiimin sitoutumista niiden käyttämiseen.

6 NUORUUS JA TUNTEET

Opinnäytetyöhön valikoidut nuorten tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät toteutettiin Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon sijoitettujen nuorten kanssa. Edellisessä osuudessa käsiteltiin sijoitettujen nuorten kanssa työskentelyn lähtökohtia, mutta sen lisäksi on huomioitava vielä nuoruusiän kehitysvaiheen perusteita kohderyhmän kokonaisuuden hahmottamisen kannalta. Tässä osuudessa avaan myös käsitteitä tunteet ja tunnetaidot, jotta löydän argumentteja tunnetaitoja tukeviin toiminnallisiin menetelmiin. Tunnekasvatus on olennainen tekijä tarkasteltaessa sijaishuoltoyksikön kasvatustehtävän toteuttamiseen sopivia työmuotoja.

6.1 Nuoruus kehitysvaiheena

Nuoruutta voidaan tarkastella siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Tänä aikana nuorella tapahtuu huomattavia fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia. Nuoruusajan kehityskriisit ovat ihmissuhteiden-, identiteetin- ja ideologian kriisit. Varhaisnuoruusiässä (11–14-vuotiaat) suurimmat murrokset ovat fyysiset muutokset, mutta myös psykososiaalisella alueella tapahtuu merkittäviä asioita, kuten kapinointia vanhempia ja muita auktoriteetteja vastaan. Keskinuoruudessa (15–18-vuotiaat) nuori pyrkii selkiyttämään minäkokemuksiaan ja identiteettikysymykset ovat pinnalla. Nuoruusaikaa voidaan kutsua myös elämän toiseksi mahdollisuudeksi. Nuorella on tilaisuus kohdata aiemmat vaikeat kokemukset uudelleen ja saada nyt ne hallintaan kehittyneemmän minän avulla. Nuoruuden aikana käsitys itsestä voi muuttua niin paljon, että nuori pystyy vapautumaan joistakin lapsuusajan ongelmista, esimerkiksi ujoudesta. (Nurmiranta & Leppämäki & Horppu 2009, 72–73.) Nuoruus on aika, jolloin voidaan vaikuttaa nuoren käsitykseen itsestään ja ikään kuin muuttaa suuntaa nuoren elämän polulla. Opinnäytetyön kohderyhmän nuoret tarvitsevat runsaasti korjaavia kokemuksia ja aikuisen tukea kokemusten käsittelyyn ja tunteiden sanoittamiseen.

Nuoruudessa nuoren minäkuvan tulisi monipuolistua ja hänen tulisi kyetä näkemään itsessään millainen hän on sosiaalisesti, fyysisesti, kognitiivisesti ja emotionaalisesti. Mitä monipuolisemmin nuori pystyy itsensä näkemään, sitä paremmin se suojaa yksilöä kielteisten elämäntapahtumien psyykkisiltä vaikutuksilta, esimerkiksi masennukselta.

Minäkäsitys muuttuu nuoruudessa aikasidonnaiseksi eli se auttaa nuorta ymmärtämään, kuinka eri asiat vaikuttavat tulevaisuuteen. Nuori muodostaa ihanneminäkuvansa suhteessa siihen, millaiseksi hän kokee ympäristön haluavan hänen olla ja minkälainen hän itse haluaisi olla. (Nurmiranta & Leppämäki & Horppu 2009, 72–73.) Toiminnalliset menetelmät ovat hyvä keino edesauttaa nuoren minäkäsityksen monipuolistumista.

Varhaisnuoruuden vaihetta kutsutaan murrosiäksi ja ihmissuhteiden kriisiajaksi. Nuoruuteen kuuluu kriittistä asioiden tarkastelua ja opittujen asioiden kyseenalaistamista. Nuori tekee myös ikään kuin surutyötä irrottautuessaan tunnetasolla vanhempien huolenpidosta ja ajatusmaailmasta sekä omista lapsenomaisista toiveistaan. Tällöin ristiriidat nuoren kotona voivat olla rajuja, koska nuori suuntaa aggressiivisia tunteitaan vanhempia kohtaan ja etsii tukea ikätovereiltaan. Nuoren tunne-elämässä tapahtuu suuria muutoksia ja siksi nuori on herkkä monille vaikutteille. Nuori voi olla vihainen ja uhmakas, ja hänen mielialansa voi vaihtua nopeasti. Nuoren sisällä vallitsee erilaisia ristiriitoja, joita hän ei vielä pysty käsittelemään. Nuoren ristiriita tarvitsevuuden ja riippumattomuuden välillä on voimakas. Nuori etsii merkitystä elämälleen ja omaa paikkaansa maailmassa. (Nurmiranta & Leppämäki & Horppu 2009, 77–78; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 168.) Omien tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja niistä puhuminen auttavat nuorta käsittelemään omia sisäisiä ristiriitoja ja helpottavat tunne-elämän kehitystä. Siksi pyrin löytämään opinnäytetyöhön sellaisia menetelmiä, jotka tukisivat nuoren tunnetaitoja.

Oman identiteetin etsimisvaiheessa nuori voi kokea voimakasta ahdistusta. Tässä vaiheessa nuoren on tärkeää saada ympäristöstään positiivista palautetta sekä onnistumisen kokemuksia. Jos nuori kokee jatkuvasti epäonnistumisia ja huonommuuden tunnetta, tämä saattaa kuormittaa nuorta sekä vaikeuttaa myönteisen minäkuvan muodostumista. Nuorella on todella vahva tarve hyväksyä itsensä, mutta ympäristön paineissa nuori voi omaksua negatiivisen identiteetin. Nuoren on tärkeää saada peilata ajatuksiaan ja tunteitaan aikuisten sekä myös ikätovereiden kanssa. Ikätovereiden merkitys korostuu nuoruudessa ja ystävyysuhteet vahvistavat nuoren hyvinvointia. Ystävyysuhteiden avulla nuoret harjoittelevat tavallaan myöhempiä ihmissuhteita, niiden säilyttämiseen ja ylläpitoon tarvittavia tärkeitä taitoja, kuten empatiaa. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 176; 184; Nurmiranta & Leppämäki & Horppu 2009, 79.) Opinnäytetyössä toiminnallisten mene-

telmien avulla pyritään siihen, että nuoret pääsevät tuetusti peilaamaan omia tunteitaan ja ajatuksiaan ikätoverien kanssa vuorovaikutuksessa.

Lastensuojelun järeämmät toimenpiteet, kuten nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle on itsessään jo aina kriisi nuorelle ja hänen läheisilleen. Nuoruus on ikävaihe, johon olennaisena osana liittyvät eri kriisit ja niistä johtuvat paineet ja ahdistus. Tähän lisättäessä haavoittavat kokemukset lapsuudessa ja sijoituksesta johtuva kriisi niin jo lähtökohtaisesti voi ajatella nuoren kokevan todella äärimmäistä hämmennystä. Lisäksi sijaishuoltopaikoissa olevat ikätoverit kokevat myös äärimmäistä hämmennystä ja useimmiten nuoret hakevat juuri toisiltaan tukea. Jostain syystä myös nämä nuoret joutuvat kokemaan aina uudelleen pettymyksiä ja epäonnistumisia. Sijaishuoltopaikkojen työntekijöillä on tärkeä tehtävä auttaessa näitä nuoria myönteisen minäkuvan löytämisessä ja etsiessä ratkaisuja epäonnistumisten kehän katkaisemiseen. Työntekijöiden on tärkeä toimia luotettavana aikuisena ja pyrkiä tarjoamaan onnistumisen kokemuksia nuorille. Onnistumisen kokemukset syntyvät luontevasti muun muassa toiminnallisten menetelmien avulla vuorovaikutuksen kautta.

6.2 Tunteet

Tunteiden määritelmän mukaan tunteet ovat kaikenlaisia elämyksellisiä mielenliikkeitä ja niihin liittyviä ajatuksia, psykologisia ja biologisia tiloja sekä ylläkköitä toimintaan. Tunteita ei voi määritellä yksiselitteisesti. Ne ovat ajatuksia voimakkaampia ja vähemmän opittuja. Ne ovat syvällä ihmisessä ja niihin sisältyy kokemuksia, perimää ja haavoja. Tunteilla on vahva ote ihmisen ajatteluun ja toimintaan. Tunteet eivät ole vapaasti valittavissa, vaan ne ovat yksilöä sitovia ja pakottavia. Tunteet liittyvät vuorovaikutukseen ja niillä on yhteys ihmisen terveydentilaan. Tunteet voivat olla myönteisiä, jolloin ne toimivat ihmisen voimavaroina tai negatiivisia, jolloin ne voivat olla kehityksen esteitä. Joka tapauksessa tunteet ovat suurivaikutteisia ja ne voivat olla sekoittuneita toisiinsa. (Isokorpi & Viitanen 2001, 24–25.) Vuorovaikutus on avainasia nuoren tunnetaitojen tukemisessa, koska tunteet liittyvät siihen olennaisesti ja sitä kautta voidaan vaikuttaa välillisesti myös nuoren terveyteen ja henkiseen hyvinvointiin.

Ihmisen perustunteina pidetään surua, vihaa, pelkoa, nautintoa, rakkautta, yllätystä, häpeää ja inhoa. Negatiivisia tunteita usein torjutaan ja tukahdutetaan, niitä ei haluta ilmaista muille eikä kokea. Se on haitallista itsetuntemuksen kehittymisen kannalta, sillä kaikki tunteet ovat tärkeitä työkaluja siinä. Tilanteisiin, jotka herättävät tunteita, kuuluu aina oivaltamisen, kasvun ja oppimisen mahdollisuus. Ihmisen tutustuessa omiin tunteisiin, hän kehittyy ja hänen ulottuvuutensa laajenee. (Isokorpi & Viitanen 2001, 24–25.) Opinnäytetyössä toiminnallisten menetelmien kautta oli tavoitteena herätellä kaikenlaisia tunteita ja edesauttaa nuoren tunteiden ilmaisua sekä itsetuntemusta.

Tunteilla on psykologinen pohja. Ne kehittyvät ja sisäistyvät lapsuudesta alkaen läheisissä vuorovaikutussuhteissa ja kaikki kokemukset jättävät jälkensä tunnerakenteisiin. Tunteet toimivat motivaation käynnistäjinä sekä ne organisoivat tärkeitä sosiaalisia järjestelmiä. (Isokorpi & Viitanen 2001, 26–27; 40.) Ihmiset siis syntyvät maailmaan tunteidensa kanssa ja tunteet ohjaavat meitä lapsesta alkaen kohti sosiaalista vuorovaikutusta. Varhainen tunteisiin perustuva mekanismi on kiintymyssuhde, jonka tehtävänä on pyrkiä takaamaan, että lapsi saa vanhemmiltaan hoitoa ja sosiaalista vuorovaikutusta. (Nummenmaa 2010, 186.) Opinnäytetyön kohderyhmän nuorilla on ollut useimmiten läheisissä vuorovaikutussuhteissa haasteita, eikä heidän kiintymyssuhde vanhempiin ole yleensä turvallisesti muodostunut ja siksi he erityisesti tarvitsevat onnistuneita kokemuksia sosiaalisista vuorovaikutussuhteista.

6.3 Tunnetaidot

Tunnetaidot ovat kykyä ymmärtää, ilmaista, kanavoida ja kohdata tunteita. Tunnetaitoja tarvitaan itsensä ja toisten ihmisten kanssa. Ne ovat vuorovaikutuksen ja toimivan arjen kulmakivi ja ne auttavat myös hankalissa elämäntilanteissa. Tunnetaidot ovat muun muassa kykyä ilmaista omia tunteitaan ja tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja havainnointia. Se on myös kykyä tunnistaa muiden ihmisten tunteita sekä kykyä ylläpitää vuorovaikutus- ja sosiaalisia suhteita. Tunnetaidot voidaan jakaa itseensä – ja toimintaan liittyviin tunnetaitoihin sekä sosiaalisiin tunnetaitoihin. Tunnetaidot kuuluvat osaksi itsetuntemusta ja itsearvostus on tunnetaitojen perusta. Tunnetaitoihin kuuluu käsitys itsestä, omista arvoista, tavoista ja tietoa omasta henkilöhistoriasta. (Vahvistamo 2014, hakupäivä 16.1.2014.) Opinnäytetyöhön valikoitujen toiminnallisten menetelmien perustehtävänä oli lisätä vuorovaikutusta. Niiden tehtävänä oli myös auttaa nuorta ilmai-

semaan omiaan tunteitaan ja kehittää nuoren kykyä tunnistaa muiden ihmisten tunteita sekä sitä kautta oppia ylläpitämään sosiaalisia suhteita elämässään. Tarkoituksena oli myös lisätä nuoren itsetuntemusta ja itsearvostusta.

”Tunnetaidot kietoutuvat ihmisen kehitykseen monin tavoin”. Jokaisen ihmisen on tärkeä oppia tunnistamaan omia tunteitaan sekä oppia kanavoimaan niitä mahdollisimman sopivalla tavalla. Oppimalla tunnetaitoja vähennetään omia sisäisiä ristiriitoja sekä samalla edistetään vuorovaikutussuhteiden onnistumista. Tunnetaitojen opettaminen kuuluu arkeen ja nuoren perhe tai muu yhteisö vahvistavat nuoren tunne-elämän kehitystä antamallaan palautteella. Ikätovereilla on myös suuri merkitys tunnetilojen vahvistumisessa, koska heiltä nuori saa tärkeää tietoa itsestään. Nuoren tietoisuus omista tunteista ennustaa hyviä sosiaalisia taitoja, tovereiden hyväksyntää ja sosiaalista pätevyyttä. Esimerkiksi koulussa tunnetaitojen opetus on tutkitusti parantanut nuorten sosiaalisia taitoja ja vähentänyt sosiaalista ahdistuneisuutta. Tunnetaidot vaikuttavat muun muassa tunteeseen omasta kyvystään ratkaista ongelmia, kykyyn pyytää apua tunne-elämän pulmissa, suhtautumisessa vanhempia kohtaa ja päihteiden käytön määrään. (Kerola & Kujanpää & Kallio 2013.) Sijaishuoltoyksiköissä on tärkeä muistaa kasvatuksen ja muiden tehtävien ohella opettaa tunnetaitoja nuorelle. Tunnetaitojen oppiminen auttaa nuorta selviytymään elämässä eteen tulevista haasteista paremmin sekä käsittelemään omia tunteita jäsenytyneemmin.

Golemanin (1997) mukaan lapsuus ja nuoruus ovat ikäkausia, jolloin tunne-elämän tavat muodostuvat. Hän puhuu yleisesti tunneälystä, joka muodostaa yhteyden tunteiden, luonteen ja moraalisten vaistojen välille. Hänen mukaansa tunneälyä voidaan opettaa lapsille ja nuorille, kuten itsehillintää, innostusta, taitoa motivoitua, sisukkuutta sekä myötätuntoa. Tunneäly on taitoa hallita omia mielijohotteita, havaita toisten tunteita ja hoitaa vuorovaikutussuhteita toisten ihmisten kanssa. Itsetuntemuksella ja ihmissuhdetaidoilla on suuri merkitys tunneälyn opettelussa. Siitä syystä sosiaalisista kyvyistä tärkeimpiä ovat empatia sekä kuuntelemisen taito ja muiden näkökulmien hyväksyminen. (Goleman 1997, 12–15; 318–319.) Omien tunteiden tiedostaminen johtaa ymmärrykseen siitä, että omat tunteet vaikuttavat myös muihin ihmisiin. Tunneälyn oppimisen seurauksena ihmisellä vahvistuu ongelmanratkaisutaidot, onnellisuus ja hänen suhtautuminen muihin ihmisiin on myönteistä. Tunneälyä tarvitaan kaikkialla ja tunneälytaitojen kehittymisen myötä ihminen selviytyy paremmin päivittäisistä vaatimuksista ja saa-

vuttaa helpommin omat tavoitteensa eli yhteenvedona voi paremmin. (Isokorpi & Viitanen 2001, 64; 75–77.)

Tunnetaidot auttavat ihmistä ihan kaikissa päivittäisissä asioissa, kuten muiden ihmisten kohtaamisessa ja niissä syntyvissä vuorovaikutustilanteissa. Tunnetaidot auttavat myös hankalissa elämäntilanteissa ja Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsioon sijoitetut nuoret ovat takuulla erilaisten tunteiden vallassa, joten siksi he erityisesti tarvitsevat tukea ja vahvistusta omien tunteidensa kanssa. Opinnäytetyöhön valikoitujen toiminnallisten menetelmien kautta tarkoituksena on opettaa kohderyhmän nuorille näitä tärkeitä tunteita ja tunneälyä.

6.4 Tunnekasvatus

Nuoruudessa etenkin identiteetikriisin aikana nuori kokee rikkiäisiä ja epävarmoja tunteita. Tunteiden hallinta ja monipuolisuus kuuluu vasta aikuisuuteen. Lapset ja nuoret tarvitsevat monia sosiaalisia kokemuksia ja kasvatusta, jotta he oppivat hallitsemaan tunteita. Tunne-elämän kehittymiseen vaikuttaa se, kuinka paljon ihminen joutuu lapseksi ja nuorena torjumaan ja tukahduttamaan tunteitaan. (Kemppinen 2000, 1-3.) Opinnäytetyön kohderyhmän nuoret ovat oppineet tukahduttamaan ja torjumaan tunteitaan monien pettymysten, haavoittavien kokemusten ja sijoituspaikkojen vaihtuvuuden vuoksi.

Tunnekasvatuksella on keskeinen merkitys nuorten elämässä. Nuoren tunnepuoli on jatkuvassa kehitystilassa. Herkkyysvaiheet tunne-elämän kehityksessä ajoittuvat varhaislapsuuteen ja murrosikään, etenkin identiteetikriisin aikaan. Tällöin nuori on erityisen otollinen tunnekasvatukselle. Tunnekasvatuksessa tärkeimmät tekijät ovat tunteiden hallinta ja tunteiden havaitseminen. Havaitsemisella tarkoitetaan tunne-elämän tietoista tarkkailua ja analysointia eli mitä ajattelemme tuntemastamme tunteesta. Tunteiden hallitsemisella tarkoitetaan olosuhteisiin nähden sopivan ja sopivan voimakkaan tunteen ilmaisemista. (Kemppinen 2000, 1-3.) Kohderyhmän nuoret ovat erityisen otollisessa ikävaiheessa tunnekasvatukselle ja tunnetaitojen oppimiselle. Opinnäytetyössä keskitytään tunteiden havaitsemiseen toiminnallisten menetelmien avulla.

Nuoren on saatava riittävästi tunneperäistä eli emotionaalista tukea oman sisäisen kokemusmaailman ymmärtämiseksi. Kasvattaja voi auttaa nuorta sanoittamalla hänelle vaihtelevia tunnetiloja. Nuoren kanssa on kuitenkin oltava hienotunteinen, koska ongelmatilanteissa nuoren suhde aikuisiin katkeaa herkästi. Nuoret aistivat äärimmäisen herkästi aikuisista aitouden ja rehellisyyden puutteen. Nuoren tasapainoisen persoonallisuuden kehityksen ehtona on, että hänet hyväksytään omana itsenään. Hyvä tapa työstää nuoren kanssa arkipäivän tunnetiloja ja vuorovaikutusta on tehdä nuoren kanssa erilaisia asioita, kuten liikkua luonnossa tai tehdä kotiaskareita. (Kemppinen 2000, 5-6.) Hiekkarinteellä käy säännöllisesti kouluttamassa työntekijöitä nuorten kohtaamisessa Savonian ammattikorkeakoulusta Avekki-kouluttaja Risto Lommi. Hän korostaa sisäisten tarinoiden merkitystä nuorelle. Hänen mukaansa sisäiset tarinat luodaan siten, että tehdään asioita nuorten kanssa ja tekemisen kautta nuorelle syntyy kokemus sisäisestä tarinasta, esimerkiksi yhteisestä hiihtoretkestä. Nämä tarinat voivat säilyä nuoren mielessä jopa koko elämän ja ne voivat toimia kokemuksina siitä, että nuori on tullut hyväksytyksi, nähdyksi ja kuulluksi. Toiminnallisten menetelmien kautta voidaan myös luoda nuorelle näitä tarinoita, koska niiden avulla nuori tulee kuulluksi ja ymmärretyksi.

Tunne-elämän kehitys voi pysähtyä tai ajautua umpikujaan nuorilla ja se voi aiheuttaa erilaisia tunne-elämän vaurioita. Siitä seurauksena voi syntyä varsinainen tunne-elämän häiriö. Jos nuorella on tunne-elämän häiriö, on hänen erittäin tärkeä oppia erittelemään tunteita. Nuoren kärsiessä sisäisistä ristiriidoista, hänen huomio- ja keskittymiskyksensä alenee merkittävästi ja hallitsemattomat epäselvät tunteet voivat tehdä nuoresta aggressiivisen, vetäytyvän, ylikiltin tai psykosomaattisesti oirehtivan. Harjoittelun ja tunnekasvatuksen avulla nuori voi oppia myös toisenlaista käyttäytymismallia, esimerkiksi tunne- ja impulssisäätelykykyä. Nuoren tunne-elämän häiriö täytyy osata erottaa identiteetikriisistä, johon olennaisen osana kuuluu minuuden hajaannus. (Kemppinen 2000, 13–15.) Osalla opinnäytetyön kohderyhmän nuorista on erilaisia tunne-elämän häiriöitä, mutta osa nuorten sisäisistä ristiriidoista muodostuu monen kriisin yhteisvaikutuksesta sekoittuen normaaliin identiteetikriisiin. Joka tapauksessa jokainen kohderyhmän nuori hyötyy tunnetaitojen oppimisesta.

Nuoren tunne-elämään vaikuttavat kaikki laiminlyönnit, menetykset sekä muut vaikeat kokemukset. Nuoret kokevat asiat syvällisesti eikä heille ole vielä muodostunut puolustusmekanismeja tai toimintamalleja oman minuutensa suojaamiseksi. Nuoret ovat saat-

taneet kantaa jo vuosia tällaisia taakkoja sisällään ja ääritapauksissa nuori ei enää kestä niitä, jolloin nuoren elämästä muodostuu selviytymiskamppailu. Nuoren elämänilo voi sammua kokonaan vakavan tunne-elämän häiriön seurauksena ja se voi ilmetä nuorelle itselleen vahingollisena käyttäytymismallina, kuten päihteidenkäytöllä tai aggressiivisuutena. (Kemppinen 2000, 16–17.)

Usein sijaishuoltoon tulevalla nuorella on taustalla monia laiminlyöntejä, menetyksiä ja traumoja, jonka seurauksena nuori pakenee sisäisiä ristiriitoja esimerkiksi käyttämällä päihteitä. Sijaishuollossa onkin tärkeä osata sanoittaa nuorelle hänen kokemia tunteita ja sitä kautta opettaa nuorelle toisenlaista käyttäytymismallia. Osalla kohderyhmän nuorisista on jo muodostunut näitä vahingollisia käyttäytymismalleja ja he kokevat oman elämänsä selviytymiskamppailuksi. Heidät on sijoitettu Komsioon, koska Komsiossa heille on mahdollista järjestää esimerkiksi erityistä huolenpitoa. Sijaishuollon työntekijöiden tehtävä on kuitenkin luoda toivoa nuoren elämään ja auttaa nuorta löytämään keinoja purkaa pahaa oloa. Uskon, että toiminnallisten menetelmien avulla nuorten kanssa pääsee helpommin käsittelemään vaikeitakin asioita, koska tilanteista ei synny vastakainasettelua tai keskusteluasetelmaa, jollaisen moni nuori kokee kiusallisena.

7 VALITUT MENETELMÄT TYÖMUOTOINA

Opinnäytetyössä kantavana teemana on vuorovaikutus, joka liittyy kokonaisvaltaisesti ihmisten parissa tehtävään työhön, mutta se nivoutuu myös olennaisesti tunnetaitoihin. Toiminnallisissa menetelmissä vuorovaikutuksen synnyttäminen on keskeistä ja ilman sitä menetelmä ei saavuta asetettua tavoitetta. Vuorovaikutus syntyy automaattisesti ihmisten välille, mutta sen voi toteuttaa myös suunnitellusti ja tavoitteellisesti. Silloin tarkoituksena on luoda tilanne, joka synnyttää oivaltamista ja oppimista molemmiin puolin. Opinnäytetyössä kiinnostuksen kohteena on tarkastella soveltuvatko valikoidut tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät Komsion työmuodoksi ja siksi on merkityksellistä käsitellä yleisemmällä tasolla työmuotoina vuorovaikutuksellista tukemista sekä toiminnallisia menetelmiä.

7.1 Vuorovaikutuksellinen tukeminen

Sosiaali- ja terveysalalla työskenneltäessä yksi käytetyin työmuoto on vuorovaikutus. Se on osa perusammattitaitoa, jota voi oppia ja kehittää koko ajan. Ammatillinen vuorovaikutus pitää sisällään muun muassa neuvomista, ohjaamista, tiedottamista ja opettamista. Vuorovaikutuksen avulla pyritään asiakkaan ymmärtämiseen ja tukemiseen. Asiakasta autetaan löytämään omia voimavarojaan esimerkiksi kuuntelemalla, kyselemällä ja yhdessä toimimalla. Työntekijän ote voi olla kuuntelevaa tai ohjaavampaa ja aktiivisempaa kuin asiakkaan. Kasvatuksellinen työote sopii erityisesti lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn, koska he tarvitsevat neuvoja, ohjeita ja sääntöjä oppiakseen uusia asioita ja toimimaan arjessa. Vuorovaikutuksellisessa tukemisessa on kuitenkin tilaa asiakkaan tunteille ja ajatuksille. Siinä on tilaa myös hiljaisuudelle, kysymyksille, tekemiselle ja toimimiselle. (Vilén & Leppämäki & Ekström 2002, 11–12.) Komsiossa käytetään kasvatuksellista työtettä, koska työskennellään nuorten kanssa.

Vuorovaikutus on yhdessä tekemistä ja yhdessä olemista. Se on ajatusten ja tunteiden jakamista. Haasteita vuorovaikutukseen tuovat sellaiset tilanteet, joissa työntekijä joutuu toimimaan vastoin asiakkaan tahtoa. Tällöin vuorovaikutus on vaarassa hajota, mutta toisaalta jos työntekijä pystyy perustelemaan näkökulmansa asiakkaalle, voi tilanne

jopa vahvistaa luottamusta työntekijään. Lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä törmätään jatkuvasti tilanteisiin, joissa joudutaan asettamaan rajoja heille. Tilanteet ovat pettymyksiä lapsille ja nuorille, jonka takia heille täytyy aina perustella rajojen ja sääntöjen merkitys. Pettymyksestä huolimatta lapsi ja nuori voi pitää rajoja asettanutta aikuista reiluna ja turvallisena. (Vilén & Leppämäki & Ekström 2002, 22–23.) Komsiossa on päivittäin tilanteita, joissa joudutaan asettamaan nuorille tiukat rajat, mutta uskon sen luovan nuorille turvallisuutta. Siitä huolimatta tilanteet tuovat haasteita nuoren ja ohjaajan väliseen vuorovaikutukseen.

Hyvä vuorovaikutus syntyy luottamuksesta. Avoimuus ja kiinnostus edistävät yleensä luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymistä, mutta luottamus ei synny hetkessä. Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu aktiivisuus, hyväksyminen, rehellisyys ja ymmärtäminen. (Kauppila 2006, 71–72.) Aallon (2000) mukaan tärkeitä taitoja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ovat kyky helpottaa toisen paha oloa, oman pahan olon ilmaiseminen, eri mieltä olemisen taito, oman virheen myöntäminen, korjaavan palautteen antaminen ja vastaanottaminen sekä myönteisen palautteen antaminen ja vastaanottaminen. (Aalto 2000, 26; 28.) Sijaishuollossa aikuisen malli nuorelle on keskeisellä sijalla ja siksi on merkityksellistä, että ohjaaja voi myöntää jos tekee virheen ja ohjaajan täytyy myös pystyä vastaanottamaan palautetta nuorelta.

Asiakastyössä vuorovaikutuksellisen tukemisen tavoitteena on kokemus voimaantumisesta. Sillä tarkoitetaan sisäistä voimantunnetta, joka syntyy asiakkaalle omien oivallusten ja kokemusten kautta. Voimaantumisen tunne voi syntyä vuorovaikutuksessa muiden kanssa, toisin sanoen sosiaalisessa prosessissa. Asiakas voi kokea voimaantumista esimerkiksi välittämisen ja turvallisuuden tunteesta, avoimuudesta, luottamuksesta sekä läheisyydestä hänen ja työntekijän välillä. (Vilén & Leppämäki & Ekström 2002, 23–24.) Lastensuojelun sijaishuollossa ollaan vuorovaikutuksessa nuorten kanssa koko ajan, mutta usein vuorovaikutuksellinen tukeminen jää ikään kuin kasvatustyön jalkoihin. Sijoitetut nuoret ovat pettyneet useasti aikuisiin ja luottamuksen synnyttäminen työntekijän ja nuoren välille on haastavaa. Sijaishuollossa työskentelevän aikuisen yhtenä tärkeimpänä työtehtävänä on luoda nuorille turvallisuuden tunne ja tunne siitä, että hän on arvokas ja hänestä välitetään aidosti. Opinnäytetyöhön valikoitujen toiminnallisten menetelmien kautta nuorelle voi tulla kokemus voimaantumisesta.

7.2 Toiminnalliset menetelmät

Toiminnallisia menetelmiä voidaan käyttää vuorovaikutuksen välineenä. Toiminnalla voidaan tarkoittaa mitä tahansa yhdessä arjen asioiden tekemistä, esimerkiksi ruuanlaittoa tai kirjastossa käyntiä. Sosiaali- ja terveystieteillä usein käytetään termiä toiminnallinen tukeminen, joka on osa asiakkaan kuntoutusta. Erilaisten luovien ja elämyksellisten elementtien avulla voidaan myös tuoda julki omia ajatuksia. Niiden avulla on usein helpompaa ilmaista itseään. (Vilén & Leppämäki & Ekström 2002, 22–23.) Opinnäytetyöhön valikoitujen toiminnallisten menetelmien tarkoituksena on luoda luovia ja elämyksellisiä tilanteita kohderyhmän nuorille, joiden avulla muun muassa nuoren itseilmaisuus helpottuu.

Toiminnallisista menetelmistä puhuttaessa voidaan puhua myös toimintakokemusmenetelmistä sekä kokemuksellisesta oppimisesta. Toimintakokemusmenetelmissä vuorovaikutuksella ja ohjaajalla on merkittävät roolit. Ohjaajan tehtävänä on huolehtia ohjattavan turvallisuuden tunteen syntymisestä ja jatkuvuudesta. Toimintakokemusmenetelmissä myös ryhmällä on suuri merkitys ja juuri ryhmäytävät menetelmät tarjoavat monenlaisia oppimisen mahdollisuuksia. Ihmisen on tärkeää saada peilata ajatuksiaan ja tunteita muihin sekä omia kokemuksiaan muiden kokemuksiin. Turvallinen ryhmä luo edellytykset yhteyksien luomiseen minuuden eri ulottuvuuksiin. Toiminnallisuuden avulla ihmiset saavat aitoja tunnekokemuksia, joita voidaan yhdessä käsitellä. Toiminnallisuus koskettaa siis ihmisen tunteita, arvoja, asenteita ja moraalialueita. (Aalto 2000, 149–150.)

Nuori tarvitsee kasvunsa tueksi aikuisen vuorovaikutusta ja läsnäoloa. Lastensuojelun sijaishuollossa usein ajan puute ja arjen tapahtumien ennustamattomuus ja päällekkäisyys ovat tekijöitä, jotka vaikeuttavat yksilöllisiä kohtaamisia omaohjaajan ja nuoren välillä. Omaohjaajan ammatillisen osaamisen tärkeimpiä alueita ovat läsnäolo- ja vuorovaikutustaidot sekä oman persoonan käyttö ja luottamuksellisen tunnesuhteen rakentaminen nuoren kanssa. Eeva Timonen-Kallion mukaan omaohjaajatyössä eniten käytetään yhteisöllisiä ja toiminnallisia menetelmiä. Työmenetelmien tehokas ja tuloksellinen käyttäminen on riippuvainen menetelmän lisäksi sen käyttäjän ominaisuuksista ja erityisesti siitä, kuinka hän suhtautuu asiakkaaseen. Lisäksi työntekijällä täytyy olla aito kiinnostus työmenetelmän käyttöön. Työmenetelmät tarvitsevat aina ammattitaitoista työn-

tekijää ja menetelmän käyttäjää toimiakseen tavoitteiden suuntaisesti. Menetelmien tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden mittaaminen on tärkeää. (Timonen-Kallio 2009, 11–17.)

Opinnäytetyössä testaan valikoitujen toiminnallisten menetelmien toimivuutta kohde-ryhmän nuorten tunnetaitojen tukemisessa ja soveltuvuudessa Komsion työmuodoksi. Menetelmien toimivuuteen vaikuttaa kuitenkin merkittävästi ohjaajan kiinnostus ja suhtautuminen nuoreen ja menetelmään. Tämä seikka on otettava huomioon arvioitaessa menetelmän vaikuttavuutta.

8 TOIMINNALLISEN OSUUS

8.1 Komsion syyslomaleiri

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutin Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion syyslomaleirillä. Leirille osallistui 7 nuorta, joista 5 oli poikia ja 2 tyttöä. Leirin teema-
na olivat tunnetaidot.

Leirin perustavoitteena oli tukea nuorten tunnetaitoja, kuten perustunteiden tunnistamis-
ta itsessä, muissa ja vuorovaikutustilanteissa sekä harjoitella tunteiden nimeämistä vali-
koitujen toiminnallisten menetelmien avulla. Tunnetaitojen harjoittelu alkaa itsehavain-
noinnista ja reflektoinnista. Itsetuntemuksen tietoinen kehittäminen merkitsee omien
tunteiden tunnistamisen, nimeämisen, arvioinnin, erottelun ja säätelyn hallintaa.

Leiri oli kolmipäiväinen ja leirikeskuksessa yövyttiin yhteensä kaksi yötä. Tulopäivänä
leirikeskukseen tutustumisen ja kahvittelun jälkeen aloitettiin tunnetaitojen käsittely
tutustumis- ja lämmittelyharjoituksille ja niistä luontevasti siirryttiin yhteen varsinais-
seen menetelmään. Loppuilta mentiin rennolla yhdessäololla tutustellen ja jutustellen.
Seuraava leiripäivä alkoi mukavasti maittavalla Jenkki-aamiaisella ja jatkui ulkoilemal-
la. Ennen tuhtia välipalaa aloitettiin päivän tunnetaitoharjoitukset. Tunnetaitoharjoi-
tuk-
sia jatkettiin vielä välipalan jälkeen lähes ruokailuun saakka. Illan päätteeksi ennen
nukkumaan menoa katsottiin elokuva, joka oli yksi varsinaisista menetelmistä. Eloku-
van herättämien tunteiden purku käytiin vasta seuraavana päivänä. Viimeinen päivä
alkoi Suomityylisellä aamupalalla. Päivän aikana toteutettiin yhteensä kolme varsinaista
menetelmää sekä nuoret täyttivät leiripalautelomakkeen. Tarkempi leiriaikataulu löytyy
liitteestä.

8.2 Leirillä käytettyjen toiminnallisten menetelmien luokittelu

Valikoin leirille menetelmät oman aiemman ohjaustaustani matkan varrelta. Osan mene-
telmistä olen oppinut eri ohjaajilta, työnohjaajilta ja opettajilta sekä osan kirjallisuudes-
ta. Jo pitkään olin ajatellut, että haluaisin hyödyntää opittuja menetelmiä sijoitettujen

nuorten kanssa työskentelyssä ja tällä tavoin auttaa nuoria muun muassa ilmaisemaan itseään paremmin. Nyt valikoin menetelmät tunnetaito-näkökulmasta eli ensin luin teoriaa tunnetaidoista ja tunnekasvatuksesta sekä huomioin nuoruuden kehitysvaiheena ja erityispiirteensä sijoitetun nuoren. Sen jälkeen valikoin ne menetelmät, jotka mielestäni teorian mukaan tukevat nuoren tunnetaitoja.

Sain paljon vinkkejä Kyllikki Kerolan, Sari Kujanpää & Anja Kallio Tunteesta tunteeseen ohjaajan oppaasta. Heidän mukaansa tunnekasvatuksessa voidaan käyttää satuja, tarinoita, näytelmiä, elokuvia ja kasvatuksellista keskustelua. Tunteisiin liittyviä ilmeitä voidaan piirtää ja nimetä yhdessä ja näin konkretisoida, millainen ilme ja millainen tunne liittyvät yhteen. Tunnetaitojen harjoittelun voi aloittaa perustunteiksi nimettyjen tunteiden (ilo, suru, pelko, viha, inho ja hämmästys) tunnistamisesta. Kun haastavaa käyttäytymistä tyrehdytetään, on opeteltava ja opetettava tunteiden tunnistamista, nimeämistä, arviointia, asianmukaista ilmaisemista ja tarvittaessa hallintaa.

Leirillä käytetyt toiminnalliset menetelmät voidaan jaotella lämmittely- ja tutustumisharjoitteisiin ja varsinaisiin menetelmiin. Varsinaiset menetelmät voidaan jakaa taide- ja kulttuurilähtöisiin eli luoviin menetelmiin, joita ovat maalaus, musiikki, draama ja elokuva. Varsinaisiin menetelmiin kuuluu myös luottamus- ja rentousharjoitukset ja myönteisysharjoite.

Tutustumis- ja lämmittelyharjoitteet

Tutustumisharjoituksilla on hyvä aloittaa tunnetaitojen harjoittelu (Kerola & Kujanpää & Kallio 2013). Lämmittelyharjoitteiden avulla lisätään nuorten kiinnostusta esillä olevaan asiaan. Voidaan puhua myös niin sanotusta sulattajasta, jonka avulla siirrytään arjesta varsinaiseen oppimistilanteeseen. Tutustumisharjoitteiden avulla ryhmän jäsenet oppivat tuntemaan toisensa paremmin ja juuri tunteminen on yksi tärkeimmistä ryhmäytävistä tekijöistä. Tunteminen lisää myös turvallisuuden tunnetta ryhmän jäsenissä. Tutustumisharjoitteissa leikkimielisyys on tärkeä elementti. (Aalto 2000, 171; 180.) Tutustumis- ja lämmittelyharjoitteiden tavoitteena oli siis saada nuoret mukaan toimintaan ja laittaa alulle vuorovaikutuksen ja luottamuksen syntyminen leirillä olevien nuorten ja aikuisten kesken.

Varsinaiset menetelmät

Varsinaiset menetelmät leirillä olivat taide- ja kulttuurilähtöisiä eli luovuutta tukevia menetelmiä sekä luottamus- ja rentoutusharjoitukset ja myönteisyysharjoite.

1. Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät

Outi Hyvösen sanoin (2013, luento.): ”Taiteellisen toiminnan kautta oma henkilökohtainen kokemus muuttuu toisten koettavaksi ja arvioitavaksi esitykseksi tai esineeksi. Oman kokemuksen tuominen julki on rohkea teko, jota rajoittaa helposti pelko väärin tai naurettavasti tekemisestä. Oman voiman löytämistä edeltääkin rohkeus kokeilla ilman epäonnistumisen pelkoa”.

a. Oman kehon maalaus lakanalle

Maalaamalla itsestään kuvan ja lisäämällä sen ympärille itselleen tärkeitä asioita ja kertomalla kuvasta muille, nuori jäsentää omaa itsetuntemustaan, mitkä asiat ovat minulle tärkeitä, mitä haluan kertoa itsestäni ja mitä muut ajattelet siitä. Tunnetaitojen tärkeä osa on itsetuntemus, jota rakennetaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, mutta myös luovan toiminnan kautta nuori voi lisätä itsetuntemustaan. Tunneharjoituksissa kuvalla on tärkeä merkitys. Kuva konkretisoi ja selkeyttää tunteita, jotka sinällään ovat abstrakteja eli käsitteellisiä ja vaikeasti ymmärrettäviä. Tunteet ilmenevät käyttäytymisessä, ilmeissä, eleissä, äänenpainoissa ja koko kehon reaktioina. (Kerola & Kujanpää & Kallio 2013). Tähän menetelmään tutustuin suuntaavassa työharjoittelussa Lapin ensi- ja turvakodilla sekä myöhemmin nuorten kulttuurikurssilla.

b. Musiikki

Kautta historian musiikilla on ollut merkittävä osa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja hyvän olon tuottamisessa. Siihen on aina liitetty parantavia voimia lähes kaikissa kulttuureissa. Terapiamuotona musiikkia on käytetty Suomessa mielenterveystyössä vuodesta 1965 lähtien. Musiikkia voi käyttää työssään vuorovaikutukselliseen tukemiseen ja sen käyttöön riittää aluksi ihan kiinnostus musiikkiin. Musiikkia voi hyödyntää todella monella tavalla ja se ei edellytä soittotaitoa. Musiikki vetoaa todella helposti

syvällisiin tunteisiin ja se voi herättää voimakkaita ruumiillisia reaktioita, kuten suuttumusta, surua ja myös iloa. Tukea antavassa musiikkitoiminnassa on ainakin aluksi hyvä antaa asiakkaan itse valita hänelle mieluinen musiikki. Yleensä etenkin nuoret innostuvat helposti kuunteluun perustuvasta musiikkituokiosta. (Vilén & Leppämäki & Ekström 2002, 286–291.) Musiikkimenetelmän opin toimintaterapeutilta Paloniemen sairaalan mielenterveyskuntoutujien avo-osastolla harjoittelussa ollessani. Koin menetelmän todella voimaannuttavaksi ja toimivaksi.

c. Draama

Draaman päätavoitteet ovat kasvaminen ja oppiminen. Siihen kuuluu myös olennaisesti leikki sekä tekemisen ja onnistumisen ilo. Toiminnallisena menetelmänä draama kasvattaa itsetuntoa ja itsetuntemusta. Draamassa on tavoitteena luottamus ja sitä kautta itseilmaisun rohkeuden lisääntyminen. Draama voi mahdollistaa sen, ettei yksilön tarvitse kertoa mitä hän itse ajattelee, vaan yksilö voi tuoda ajatuksensa oman roolinsa kautta esille. Draamassa tekemisen ilo ja tunne hyväksytyksi tulemisesta saavat aikaan voimaantumisen kokemuksia. Draamatoimintakerta jakaantuu virittäytymiseen, toimintaan ja prosessointiin. Tärkeä on luoda turvallinen ilmapiiri ja virittäytyä fyysisesti toimintaan lämmittelemällä ja vapauttamalla keho ja mieli. Toiminnallisuus kuuluu oleellisesti draamaan. Draama toimii mainiosti oman identiteetin rakentamisessa ja herättelee monia tunteita. (Vilén & Leppämäki & Ekström 2002, 340–348.) Draamatoimintaa opin suorittaessani draamaopintoja toimintaterapeuttikoulutuksessa Metropolian ammattikorkeakoulussa. Sen jälkeen olen vetänyt useita ilmaisutaidon ryhmiä lapsille ja nuorille. Draamaharjoitteisiin kuuluu yhtenä tärkeänä osa-alueena tunteet ja valikoin siitä osa-alueesta muutaman harjoitteen menetelmiin.

d. Elokuva

Elokuvassa maailma näyttäytyy sellaisena, kuin katsojan aistit sen hahmottavat. Katsojan sisäinen todellisuus saa aikaan kokonaisuuden aiemmista kokemuksista, tunteista ja merkityssuhteista. Elokuvan kokeminen on aina siis yksilöllistä ja se toimii katsojalle ikkunana toisten elämään ja peilinä omaan elämään. Elokuvassa voidaan symbolisoida tai konkretisoida omia sisäisiä kokemuksia ja tuntemuksia. Elokuvan katselu yhdessä nuoren kanssa on vuorovaikutuksellisesti monisisältöinen tapahtuma. Se palvelee mo-

nenlaisia päämääriä, kuten yhdessäoloa ja tietoa sekä nuori voi saada sen avulla parantavia merkityskokemuksia. Elokuvaa käytettäessä tukevassa vuorovaikutuksessa on hyvä muistaa, että nuori tekee itse omat tulkintansa siitä. Elokuvaksi on hyvä valita sellainen, joka jollakin tavalla koskettaa ja puhuttelee nuorta. (Vilén & Leppämäki & Ekström 2002, 312–316.) Elokuvat toimivat hyvin nuorten kanssa työskenneltäessä, koska niiden avulla on luontevaa ja mielekästä käsitellä asioita, joita elokuva nuorissa herättää. Ajattelin, että elokuvien avulla voisin herätellä nuorissa synkempiä tuntemuksia, kuten pelkoa, vihaa, epäoikeudenmukaisuutta ja sitä miten niiden tunteiden kanssa voi toimia.

2. Luottamusharjoitteet

Luottamusharjoitteiden tavoitteena on synnyttää nuorissa uutta uskoa toisiin ihmisiin ja ryhmään. Luottamusharjoitteiden kautta nuorella voi vahvistua myös usko elämään, siitä kokemuksesta, että muut ihmiset välittävät. Luottamusharjoitus voi synnyttää nuorissa myös pelkoreaktioita ja muita voimakkaita tuntemuksia. Oman pelkonsa voittamisen kautta nuori voi kuitenkin saada myös onnistumisen kokemuksia. (Aalto 2000, 363.) Itse en ole aikaisemmin ohjannut luottamusharjoituksia muuta kuin draamaohjauksessa. Valikoidun luottamusharjoitteen opettelin kirjallisuudesta.

3. Rentoutusharjoitteet

”Rentoutuneisuus on arvokas tunne oppia tunnistamaan”. Rentoutusharjoitukset ovat keskeisimpiä itsehallinnan harjoituksia ja lisäävät kokemusta siitä, että itse voi vaikuttaa siihen, miltä kehossa tuntuu ja millainen olo on. Rentoutua voi myös mukavien mielikuvien voimalla ja itseään puheella ohjaten. (Kerola & Kujanpää & Kallio 2013.) Rentoutusharjoituksia olen oppinut draamaopinnoissa sekä kulttuuriohjausopinnoissa, jolloin nimenomaan keskityttiin nuorten ohjaamiseen. Rentoutuminen on tärkeä taito ja sen avulla voidaan päästä syvällisiin tuntemuksiin käsiksi.

4. Myönteisyysarjoite

Varsinaiseksi menetelmäksi valitsin vielä myönteisyysarjoituksen. Sen tarkoituksena on antaa nuorelle niin sanottu arkkikokemus, jolla tarkoitetaan elämystä minuudesta ja

ihmisyydestä. Tällaista elämystä pitäisi jokaisen ihmisen saada kokea voidakseen elää tyytyväistä ja mielekästä elämää. Tällaisen kokemuksen tavoitteena on saada nuorelle tunne, että hän on arvokas ja että hänellä on paljon hyviä ominaisuuksia ja taitoja. Harjoitteen tulee tästä syystä perustua todellisiin asioihin. (Aalto 2000,387.) Tämän menetelmän valitsin suoraan kirjallisuudesta. Kohderyhmän nuoret eivät ole elämässään saaneet kovinkaan paljon myönteistä palautetta omasta itsestään ja siksi ajattelin tämän menetelmän mahdollisesti auttavan nuoria näkemään itsessään hyvää ja löytämään sitä kautta omia vahvuuksia. Tunnetaidoista ajattelin tämän herättelevän onnistumisen tunnetta.

8.3 Havainnointikysymykset

Menetelmien toimivuuden havainnointia varten laadin havainnointikysymykset valmiiksi paperille. Kysymykset avasin mahdollisimman tarkasti, jotta havainnoija tarkkailisi menetelmistä niitä asioita, joihin haen vastauksia opinnäytetyössäni. Kysymysten tarkkuuden avulla ajattelin saavani monipuolisen näkökulman menetelmien toimivuuteen. Halusin myös jokaisesta menetelmästä tarkkailtavan samoja asioita, jotta niin saotut tulokset ovat myös vertailukelpoisia keskenään.

Havainnointikysymykset:

1. Osallistuvatko nuoret menetelmään?
 - a. Onko sukupuoli- tai ikätasoeroja osallistumisen suhteen?
 - b. Vaikuttavatko nuorien roolit osallistumiseen? Jos vaikuttaa, niin miten se näkyy käytännössä?
2. Tukeeko menetelmä nuorten välistä vuorovaikutusta?
 - a. Pääsevätkö kaikki nuoret osalliseksi menetelmässä?
 - b. Ovatko vuorovaikutustilanteet myönteisiä vai negatiivisia? Miten se näkyy käytännössä?
 - c. Sallivatko nuoret erilaisia mielipiteitä vuorovaikutustilanteissa?
3. Soveltuuko menetelmä kohderyhmän nuorille?
 - a. Ikätaso huomioiden?

- b. Vaikuttavatko nuorten eri lähtökohdat menetelmään? Entä nuorten ”rikkinäiset” kokemukset?
 - c. Sopiiko menetelmä myös nuoren kanssa tehtävään yksilötyöhön?
4. Ohjaajan rooli?
- a. Onko menetelmä helppo ohjata nuorille?
 - b. Pystyykö kuka tahansa työryhmän ohjaajista omaksumaan menetelmän ohjaamisen?
 - c. Kuinka merkittävä rooli ohjaajalla on vuorovaikutuksen synnyttämisessä nuorten välille?
 - d. Pystyykö ohjaaja huomioimaan jokaisen nuoren yksilöllisesti menetelmässä?
5. Millaisia reaktioita menetelmä nuorissa herättää?
6. Tukeeko menetelmä nuorten tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä, tunnistamista tai itseilmaisua? Miten se näkyy käytännössä?
7. Nuorten arviointi menetelmän helppoudesta/vaikeudesta fiilisjanalla, peukutuksella tai arvioimalla 1-10 sekä keskustelemalla menetelmästä?
- a. Toimiiko valittu tapa hyvin menetelmän arvioinnissa?
 - b. Pystyvätkö nuoret käymään keskustelua menetelmän pohjalta ja sen herättämistä tunteuksista? Onko siinä sukupuolieroja?

Havainnointikysymyksillä hain siis vastauksia opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin. Havainnointikysymyksillä 1-4 haen vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: soveltuvatko valikoidut nuorten tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsion nuorten kanssa työskentelyyn? Havainnointikysymyksellä kuusi haen vastausta toiseen tutkimuskysymykseeni: tukevatko menetelmät tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua käytännössä? Kysymyksien viisi ja seitsemän avulla haen vastausta viimeiseen tutkimuskysymykseen: Millaisia kokemuksia nuorille syntyy leirille valikoiduista menetelmistä?

8.4 Nuorten osallisuus

Koin tärkeäksi, että nuoret osallistuvat kertomaan ja jakamaan kokemuksiaan valikoiduista menetelmistä. Halusin käyttää keskustelujen avaamiseen ja kokemusten jaka-

miseen myös toiminnallisia menetelmiä, koska uskoin niiden helpottavan nuorten osallistumista keskusteluihin sekä vähentävän ryhmän vaikutusta nuoren omaan mielipiteeseen. Ajattelin edesauttaa toiminnallisen menetelmän avulla nuoren prosessointia siitä, miltä juuri koettu menetelmä tuntui hänestä itsestään. Uskon, että jos nuorelta kysyisi suoraan heti toimintaan osallistumisen jälkeen esimerkiksi kysymyksen ”miltä tuntui osallistua menetelmään”, nuori vastaisi siihen ”en tiedä” tai muuta vastaavanlaista, josta olisi vaikea löytää todellista kosketuspintaa. Toiminnallisessa menetelmässä nuori ensin miettii minkä vaihtoehdoista valitsee, jonka jälkeen hän perustelee sen minkä vaihtoehdon valitsi. Tällöin nuoren on vaikeampi valita, en tiedä- vaihtoehtoa, koska menetelmät ovat niin helppoja lähestyä, että tavallaan sitä vaihtoehtoja ei siellä ole käytettävissä.

Valitsin kolme erilaista menetelmää keskustelujen avaajiksi varsinaisten toiminnallisten menetelmien ja lämmittely- ja tutustumisharjoitusten jälkeen. Jokaisen käytetyn menetelmän jälkeen oli siis keskustelunavaaja -menetelmä ja tunnepiiri, jossa käytiin heränneet ajatukset, tunteet ja kokemukset keskustellen läpi. Keskustelujen avaajien ja tunnepiirikeskustelujen lisäksi nuoret täyttivät leirin päätteeksi leiripalautelapun (Liite), jossa he toivat esille leirikokemuksiaan kokonaisuutena ajatellen.

Keskustelunavaaja -menetelmät:

1. Fiilisjana

Fiilisjana on monikäyttöinen menetelmä. Sitä voidaan sanoa myös sulattajaksi, koska sen tarkoituksena on siirtää ajatukset tiettyyn tilanteeseen. Sulattajat eivät ole yksittäinen varsinainen menetelmä, vaan sen avulla voidaan käyttää tai käsitellä muita menetelmiä. (Aalto 2000, 166.) Fiilisjanaa voi muokata tilanteeseen sopivaksi ja sitä voidaan käyttää minkä tahansa asian purkutilanteessa selkiyttämään ajatuksia. Kerola & Kujanpää & Kallio (2013) käyttivät tästä nimitystä tunnejana. Ohjaaja muodostaa kuvitellun janan lattialle esimerkkien avulla, näyttäen janan molemmat ääripäät, keskikohdan ja muutaman välimuodon, jonka jälkeen nuoria pyydetään asettumaan janalla siihen kohtaan mikä tuntuu sopivimmalta kuvaamaan sen hetkistä ajatusta käytetystä menetelmästä. Valinnan jälkeen ohjaaja haastattelee janalle asettuneita nuoria ja kysyy perusteluita paikan valinnalle.

2. Peukutus

Peukutus ei ole mistään kirjallisuudesta opittu keskustelunavaaja. Ajatus peukuttamiseen tuli sosiaalisen median kautta, koska tämän päivän nuoret ovat oppineet ilmaisemaan mielipiteitään sosiaalisessa mediassa peukuttamalla ja siten ajattelin sen olevan helposti lähestyttävä keskustelunavaaja. Lisäksi olen nähnyt erään nuorisotyöntekijän käyttävän tätä kysyessään nuorten kuulumisia isossa ryhmässä ja nuoret näyttivät pitävän menetelmästä. Nuoria pyydetään asettamaan peukalo siihen asentoon mikä kuvaa parhaiten sen hetkistä olotilaa menetelmän jälkeen. Ääripäät ovat luontevasti peukalo ylös ja peukalo alas, mutta myös kaikki välimuodot on käytettävissä.

3. Arviointi 1-10

Arviointi 1-10 ei myöskään ole opittu kirjallisuudesta, mutta uskon sen löytyvän sieltä, koska sitä käytetään paljon ainakin sosiaali- ja terveysalalla asiakastyössä. Esimerkiksi asiakkaalta voidaan kysyä terveydenhuoltopuolella arviointia kivun voimakkuudesta 1-10 tai vastaavasti ahdistuksen määrästä. Itse olen käyttänyt arkityössä tätä muun muassa kysyessäni nuoren ärsytyksen tasoa jossakin jälkipuintitilanteessa. Ajattelin siis tämän mahdollisesti toimivan myös keskustelunavaaja -menetelmän herättämien ajatusten jäsentämisessä.

9 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Toiminnallisten menetelmien analysointi

Toiminnallisten menetelmien toteutus nuorten kanssa Komsion syyslomaleirillä alkoi lämmittely- ja tutustumisharjoituksilla ensimmäisenä leiripäivänä ja jatkui leirin loppuun saakka varsinaisilla menetelmillä. Seuraavaksi käyn läpi jokaisen leirillä käytetyn menetelmän tarkemmin. Jokaisen menetelmän kohdalla kerron menetelmän tavoitteen, kuvaan menetelmän, teen yhteenvedon havainnoinnin ja nuorten kokemusten tuloksista sekä lisään johtopäätöksen kyseisestä menetelmästä.

Lämmittely- ja tutustumisharjoitukset

a. TULOFIILISJANA (Aalto 2000,167):

Tavoitteet:

- Menetelmässä nuori pääsee kertomaan millä tunteella on tullut leirille ja sitä kautta jakamaan oman kokemuksensa muiden kanssa sekä virittäytyy tulevaan ohjelmaan. Harjoite edesauttaa keskittymistä sekä yhteisöllisyyden rakentumista nuorten ja nuorten ja ohjaajien välille. Vuorovaikutuksessa tärkeitä tekijöitä ovat muun muassa aito kiinnostus ja kuulluksi tuleminen. Tavoitteena oli tutustuttaa nuoret tulofiilisjanan avulla yhteen keskustelunavaaja- menetelmään tarkemmin eli fiilisjanaan.

Menetelmän kuvaus:

- Ohjaaja kysyy nuorilta miltä tuntui tulla tänne leirille ja kuvaa janan lattialle, jolle nuoret asettuvat haluamalleen kohdalle. Nuorten asettuessa paikoilleen, ohjaaja haastattelee jokaista nuorta ja kysyy miksi nuori on valinnut juuri tämän paikan.

Janan ääripäät ovat:

- Toinen pää: Älyttömän kamalaa tulla tänne leirille.
- Toinen pää: Aivan mahtavaa, melkein kuin lottovoitto, tulla tänne leirille.

Tulokset:

- Kuusi nuorista asettautui janalla keskiviivan ja mahtava tulla leirille ääripään välimaastoon. Yksi nuorista asettautui keskiviivan alapuolelle eli lähemmäs kamaa tulla leirille ääripäätä.
- Nuoret lähtivät todella helposti mukaan tulofiilisjanamenetelmään ja osasivat selkeästi asettautua haluamilleen kohdille. Ainakaan havainnoijan ja ohjaajien näkökulmasta nuorten valintoihin ei näyttänyt vaikuttavan liikaa ryhmäpaine. Toisaalta tämä oli ensimmäinen menetelmä ja uskoisin nuorten olleen vielä epävarmoja siitä miten menetelmissä pitäisi toimia ja mitä muut nuoret ajattelevat heidän omasta valinnastaan. Esimerkiksi yksi nuorista oli Komsiossa ensin täysin kieltäytynyt lähtemästä leirille, koska aikaisemmat epäonnistumisen kokemukset olivat saaneet hänen pelkäämään leireille osallistumista. Kuitenkin nuori asettautui janalla keskiviivan myönteiselle puolelle ja kertoi, että odottaa innolla leirin sisältöä ja leirille oli mukava tulla. Nuoret kertoivat innokkaasti valitsemastaan paikasta ja kukaan nuorista ei kyseenalaistanut toisten nuorten valintoja. Menetelmä oli helppo ohjata nuorille ja keskustelu syntyi luonnollisesti. Vuorovaikutus nuorten ja ohjaajien välillä oli luontevaa.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa keskustelua, vuorovaikutusta, kiinnostusta ja iloa.

Johtopäätös:

- Menetelmä tukee nuorten tunnetaitoja, tunteiden tunnistamista ja nimeämistä sekä itseilmaisua. Menetelmä synnyttää luontevaa vuorovaikutusta ja keskustelua.
- Menetelmä soveltuu mainiosti Komsion käyttöön ja sitä voi käyttää moniin eri tilanteisiin yksilötyössä tai ryhmän kanssa. Menetelmä on helppo omaksua. Nuorten on selkeästi helpompi menetelmän avulla kertoa mielipiteensä jostakin asiasta ja näin myös vuorovaikutus syntyy luontevasti.

b. NUORTEN JAKO RYHMIIN TUNNEKUVIEN AVULLA (Variaatio: Aalto 2000, 159–161):

Tavoitteet:

- Ryhmiinjakamisharjoitteen tavoitteena on jakaa nuoret ryhmiin hauskoilla ja mielenkiintoisilla tavoilla. Nuoret tekevät ryhmissä koko leirin ajan erilaisia teh-

täviä. He osallistuvat pöytien kattamiseen ja siistimiseen, saunan lämmitykseen liittyviin asioihin, kuten puiden ja veden kantamiseen ja siivouksiin. Lisäksi myös draamamenetelmässä nuoret toimivat näissä samoissa ryhmissä. Tavoitteena oli muodostaa nuorista sellaiset kaksi ryhmää, joissa kaikki nuoret pääsevät osalliseksi ja mahdolliset nuorten väliset ristiriidat saadaan ennalta ehkäistyä. Ryhmiin jako ei siis ollut sattumanvarainen, vaan suunnittelimme etukäteen ryhmät ohjaajien kanssa. Nuoret eivät olleet tietoisia, että ryhmät ovat ennalta suunniteltuja. Tavoitteena oli myös laittaa nuoret pohtimaan ryhmässä mitä tunnetaidot ovat ja siten alustaa leirin teemaa.

Menetelmän kuvaus:

- Nuoret jaetaan kahteen ryhmään lapuissa olevien tunnekuvien avulla. Kuvissa Aku Anka on todella iloinen ja todella vihainen. Jokainen nuori saa oman lapun, jossa on jompikumpi kuva. Nuoret eivät saa näyttää kuvaa muille nuorille. Heidän tehtävänä on imitoida kuvan tunnetta ilman puhetta ja löytää siten ryhmä johon kuuluu. Ryhmän löydyttyä nuoret keksivät ryhmälleen nimen ja huudahduksen, jonka esittävät muille. Tämän jälkeen nuorten tehtävänä on ryhmässä miettiä mitä tunnetaidot ovat.
- Menetelmä arvioidaan peukutuksella. Peukalo ylös tarkoittaa, että menetelmä on helppo ja peukalo alas tarkoittaa menetelmän olevan vaikea.

Tulokset:

- Kaikki seitsemän nuorta nostivat peukalon pystyyn. Nuoret kokivat yksimielisesti, että oli helppo ja hauska imitoida Aku Ankan esittämä tunne ja löytää sen perusteella ryhmän muut jäsenet.
- Ryhmiin jako tunnekuvien avulla onnistui mainiosti. Kaikki nuoret lähtivät hyvällä asenteella mukaan menetelmään ja kuvan imitoiminen herätti hilpeyttä nuorissa, joka selkeästi rentoutti leiritunnelmaa huomattavasti. Nuoret eivät myöskään kritisoineet niitä ryhmiä, joihin kuva heidät johdatti. Ryhmän nimien ja huudahdusten keksiminen oli vähän haastavampaa ja nuoret tarvitsivat siihen paljon rohkaisua ja kannustusta. Lopulta nuoret kuitenkin keksivät nimet sekä huudahduksen. Molemmissa ryhmissä oli selkeästi yksi nuori joka otti johtajan roolia laittaen muut mukaan suunnittelemaan sekä pohtimaan tunnetaitokäsitettä. Nuorilla oli yllättävän selkeä kuva tunnetaidoista. He kertoivat tunnetaitojen

muun muassa olevan sitä, että ihminen osaa kertoa miltä tuntuu ja osaa huomioida muita ihmisiä sekä hillitä itseään. Menetelmän ohjaaminen oli suhteellisen helppoa, mutta vaatii ohjaajilta heittäytymiskykyä ja aitoa innostusta asiasta, jotta saavat rohkaistua nuoret imitoimaan.

- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa iloa, innostusta, luovuutta, ideoita, keskustelua, onnistumista ja yhteistyötä.

Johtopäätös:

- Menetelmä tukee nuorten tunnetaitoja, etenkin itseilmaisua. Menetelmä synnyttää myös vuorovaikutusta nuorten välille.
- Menetelmä soveltuu Komsion käyttöön. Se on helppo ohjata ja se ei vaadi suuria esivalmisteluita. Tällaisessa ryhmäjoissa ei synny nuorten välille syrjintää ja jokainen nuori pystyy osallistumaan tähän.

c. VIISI JALKAA, KOLME KÄTTÄ (Aalto 2000, 292–293):

Tavoitteet:

- Tavoitteena on nuorten välinen yhteistyö, luova ongelmanratkaisu ja hauskuus. Tavoitteena on myös lisätä vuorovaikutusta nuorten välillä. Menetelmässä nuoren on mahdollisuus kokea erilaisia tunteita, kuten iloa, innostusta, onnistumisen- ja epäonnistumisen tunteita, tsemppiä sekä onnistuneen idean tuottamaa mielihyvää.

Menetelmän kuvaus:

- Ryhmä rakentaa itsestään patsaan, jolla on eri vaiheissa tietty määrä jalkoja ja käsiä maassa. Harjoitteen aikana ryhmäläiset eivät saa irrottautua fyysisestä kontaktista toisiinsa.
- Ohjaaja ohjeistaa tehtävän ja korostaa jäsenillä olevan vastuu toisistaan. Nuoret eivät saa nousta toistensa olkapäille, eikä käsiseisontaan. Ryhmän on pysyttävä patsaana kolme sekuntia. Aluksi ohjeistetaan ryhmä patsaaseen, jossa on kuusi jalkaa ja viisi kättä maassa.
 - seuraavaksi neljä jalkaa ja neljä kättä
 - kaksi jalkaa, käsien määrä rajoittamaton
 - yksi jalka, käsien määrä rajoittamaton

- vain käsiä maassa
- Käsien ja jalkojen määrä riippuu ryhmän koosta.
- Lopuksi nuoret arvioivat menetelmän helppouden peukutuksella.

Tulokset:

- Kaksi nuorta nosti peukalon pystyasentoon, neljä nuorta vaaka-asentoon ja yksi vähän alle puolen välin.
- Nuoret osallistuivat menetelmään hyvin, mutta sukupuolijakauma näkyi selkeästi. Tytöt toimivat kahdestaan ja pojat katselivat mitä tytöt tekevät. Pojilla ei ollut yhteistä vuorovaikutusta keskenään, vaan yksi nuorista jäi tilanteessa ulkopuolelle ja yksi pojista pyrki kyselemään neuvoja ohjaajilta keskustelematta muiden nuorten kanssa. Menetelmä synnytti kuitenkin vuorovaikutusta nuorten välille, mutta kukaan nuorista ei uskaltanut ottaa ”ohjia” käsiinsä. Nuoret puhuivat toistensa päälle ja kaikkien ideoita ei otettu huomioon. Yksi nuorista ei uskaltanut ryhmäpaineen alla kertoa ideoitaan loppuun saakka ohjaajien kannustuksesta huolimatta. Menetelmän ohjaus vaati todella paljon ohjaajilta. Ohjaajat joutuivat jakamaan nuorille ohjausvastuuta ja kannustamaan nuoria kertomaan ideoita ja neuvomaan muita nuoria kuuntelemaan ohjeita. Menetelmässä ei voitu edetä loppuun asti, vaan ohjaajat yhteistuumiin vetivät vain kaksi ensimmäistä osaa läpi, koska jo näissä ohjaajilla oli liian suuri rooli tehtävän onnistumisessa.
- Tunnepiirikeskustelussa nuoret lähtivät hyvin keskustelemaan menetelmästä. Nuorien mielestä tehtävä tuntui haastavalta, mutta heidän mielestä ei ollut vaikea ottaa vastaan ohjeita muilta nuorilta. Nuorilta kysyttiin fyysisestä koskettamisesta, jota menetelmässä oli paljon. Nuoret eivät kokeneet sitä vaikeaksi, vaikka ohjaajien näkökulmasta se oli näyttänyt vaivaavan nuoria.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa iloa, innostusta, luovuutta, keskustelua, turhautumista, pettymyksen sietokykyä, onnistumista ja väsymystä.

Johtopäätös:

- Menetelmä tuki nuorten tunnetaitoja, tunteiden tunnistamista ja nimeämistä sekä itseilmaisua.
- Johtopäätöksenä menetelmä ei sovellu Komsion käyttöön, koska nuorten taustat ovat niin erilaiset ja kokemukset epäonnistumisista voivat olla ylitsempäsemättömiä ja tämä menetelmä ei välttämättä anna riittävää onnistumisen tunnetta.

Menetelmässä helposti erottuvat niin sanotut heikommat nuoret ja siten heidän itsetuntonsa saa negatiivista vahvistusta. Menetelmä vaatii ohjaajalta paljon ja ilman ohjauskokemusta sitä voi olla liian haastavaa ohjata Komsioon sijoitetuille nuorille.

d. TUNNELAPPUJEN VALINTA (Variaatio: Aalto 2000, 468–470):

Tavoitteet:

- Menetelmän tavoitteena on herätellä nuoria prosessoimaan omia tunnetilojaan. Tavoitteena on, että nuori tunnistaa omia tunteita ja löytää tunteille nimet sekä pystyy kertomaan niistä muille. Tavoitteena on myös vuorovaikutuksen syntyminen nuoren ja ohjaajan välille sekä toisten kokemusten kuunteleminen.

Menetelmän kuvaus:

- Nuoret valitsevat pöydällä tai lattialla olevista tunnelapuista sellaiset tunnesanat, jotka kuvaavat heidän päällimmäistä tunnettaan sijoituksen alkaessa, viimeisen kuukauden ajalta ja tämän päivän tunnetta.
- Nuorten löytäessä sopivat sanat, jokainen saa vuorollaan kertoa valitsemistaan tunteista ja niiden herättämistä ajatuksista. Ohjaaja hyväksyy kuulemansa ja esittää avoimia kysymyksiä nuorille.
- Lopuksi nuoret arvioivat numeroin 1-10 oliko tehtävä vaikea vai helppo. 10 on todella vaikea ja 1 todella helppo. Näiden pohjalta vielä käydään keskustelua mikä oli helpointa ja mikä vaikeinta tehtävässä.

Tulokset:

- Kolme nuorta antoi menetelmän helppoudesta arvosanan 8, loput arvosanat olivat 7, 6, 4 ja 3.
- Nuoret lähtivät innokkaasti valitsemaan tunnelapuista sopivia sanoja itselleen. Kaikki nuoret osallistuivat hyvin menetelmään, vaikka toisilla nuorilla oli selkeästi vaikeampi kertoa tunteistaan. Nuoret kertoivat mielellään löytämistään tunnesanoista ja selkeästi peilasivat ajatuksiaan toistensa kertomaan, he kävivät vaihtamassa lappuja uudelleen kuullessaan sopivamman nimityksen jollekin tunteelle. Nuoret innostuivat toistensa kertomasta ja ohjaajien tarkentavista kysymyksistä, jolloin nuoret alkoivat myös puhua toistensa päälle. Nuoret pystyivät

kertomaan avoimesti kokemistaan tunteista ja myös perustella mistä arvelevat jonkin tunteen syntyneen. Ohjaajan rooli oli toimia rohkaisijana ja kuuntelijana.

- Tunnepiirikeskustelussa nuoret kertoivat, että oli mukava kuulla muiden nuorten kokemuksia. Yksi nuorista kuitenkin oli sitä mieltä, että ohjaajien kokemukset eivät nuoria kiinnostaneet. Pari nuorta koki, että he eivät voineet kertoa todellisia tuntemuksiaan, koska ohjaajat eivät halua kuulla heidän kertomaa, viitaten sen olevan painokelvotonta. Kyseiset nuoret kuitenkin kertoivat avoimesti kokemuksistaan aiemmin. Nuoret kokivat, että tunnesanoja olisi voinut olla laajemmin käytössä. Jokainen nuori kertoi, että Komsioon tulotilanteeseen oli liittynyt pelkoa, ahdistusta ja stressiä.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa keskustelua, vuorovaikutusta, toisten kuuntelemista, omien kokemusten jakamista ja peilaamista toisten kokemuksiin, yhteisöllisyyttä ja kuulluksi tuleamista.

Johtopäätös:

- Menetelmä tukee nuorten tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua, koska menetelmän avulla nuoret oppivat tunnistamaan ja sanoittamaan tunteitaan tarkemmin.
- Menetelmä sopii mainiosti Komsion käyttöön. Menetelmää voi käyttää myös yksilötyössä nuoren kanssa ja sen avulla voi esimerkiksi pohjustaa vaikeitakin aiheita omaohjaajakeskusteluissa. Se voi auttaa nuorta sanoittamaan omia tunnetiloja eri tilanteissa. Ohjaajien on helppo omaksua menetelmän käyttö.

e. TUNNENURKAT (Variaatio: Linnossuo 1997, 67: Goleman 1997, 327):

Tavoitteet:

- Menetelmän tavoitteena on herätellä nuoria prosessoimaan omia tunnetilojaan laajemmin kuin edellisessä harjoitteessa. Menetelmän avulla nuori joutuu pohtimaan omia tuntemuksiaan ja löytämään tunteille sopivimman nimen. Nuori harjoittelee myös tunteiden jakamista muille ja muiden tunteiden kuuntelemista sekä omien tunteiden peilaamista muiden tunteisiin.

Menetelmän kuvaus

- Huoneessa on kartonkeihin merkittyjä tunnesanoja. Nuoret ohjeistetaan menemään sellaisen tunnesanan luokse, joka kuvaa parhaiten omaa tuntemusta liittyen ohjaajan esittämään väitteeseen.
- Tunteet ovat: pelko, onnellisuus, ilo, suru, viha, inho, toivo, pettymys, tyytyväisyys ja jokin muu tunne (nuori voi itse määritellä sen).
 - Väitteet
 - Saan kokeesta kympin
 - Menetän liikut tai iltavapaat
 - Saan ystävältäni lahjan
 - Tilanne jossa olen valehdellut
 - Tilanne jossa olen riitautunut ystäväni kanssa
 - Vanhempani (tai jompikumpi vanhemmista) tulee käymään Komsiossa
 - Jouluaatto
 - Kesäloma
 - Todella korkea paikka
 - Pimeä katu
 - Tämän jälkeen nuoret käyvät jokaisen tunnekartongin luona ja kirjoittavat sinne yhden asian, joka herättää itsessä sen tuntemuksen.
 - Ohjaaja käy lopuksi kartongit läpi ja lukee ääneen jokaiseen eri tunteeseen liittyvät asiat.
 - Lopuksi nuoret arvioivat fiilisjanan avulla oliko tehtävä vaikea vai helppo. Janan toinen ääripää on todella vaikea ja toinen ääripää on todella helppo. Näiden pohjalta vielä käydään keskustelua mikä oli helpointa ja mikä vaikeinta tehtävässä.

Tulokset:

- Viisi nuorta asettautui janalla helppo ääripäähän noin 80 % -100 % tarkkuudella ja yksi nuori asettautui janalla noin 70 % kohdalle ja yksi 30 % kohdalle. Nuoret itse määrittelivät prosenteilla janalla olemisen tarkkuuden.
- Nuoret osallistuivat hyvällä asenteella menetelmään. He löysivät kohtuullisen helposti sopivat tunnenurkat väitteisiin tai vastaavasti menivät siihen kohtaan missä saivat itse keksiä sopivan sanan väitteelle. Nuoret keksivät myös luovia

ratkaisuja itse, asettautuen esimerkiksi kahden tunnenurkan välimaastoon. Vuorovaikutustilanteista syntyi myönteisiä ja nuoret hyväksyivät kaikkien nuorten valinnat kyseenalaistamatta niitä. Sopivia tunnesanoja pohdittiin välillä koko ryhmän avustuksella. Nuoret kertoivat innokkaasti ja avoimesta miksi olivat juuri sen tunnenurkan valinneet ja mikä tunne kuvaa parhaiten väittämää. Ryhmädynamiikka ei tuntunut vaikuttavan nuorten valintoihin, vaan ohjaajien silmin nuoret etsivät paikkansa omista lähtökohdistaan.

- Tunnepiirikeskustelussa nuoret pohtivat menetelmän helppoutta. Heidän mielestään menetelmä oli helppo ja mukava, mutta yhden nuoren mielestä väittämät olisivat voineet olla parempia. Nuoret sanoittivat heille uusia tunteita, joita olivat visto, yllättynyt ja vitutus.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa keskustelua, vuorovaikutusta, toisten kuuntelemista, omien kokemusten jakamista ja peilaamista toisten kokemuksiin, yhteisöllisyyttä ja kuulluksi tuleamista.

Johtopäätös:

- Menetelmä tukee nuoren tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua, koska menetelmän avulla nuoret oppivat sanoittamaan tunteitaan tarkemmin ja kertomaan kokemuksiaan muille.
- Menetelmä vaatii ohjaajilta harjoittelua ja aitoa läsnäoloa. Ohjaajan täytyy olla aktiivinen esittäessään nuorille tarkentavia kysymyksiä ja pystyä hyväksymään nuorten kertomat tunteet sellaisenaan. Menetelmä on kuitenkin helppo omaksua ja sitä voi käyttää myös yksilötyössä. Menetelmän avulla voi käsitellä kaikenlaisia asioita nuoren kanssa ja auttaa nuorta jäsentämään omia tunnetilojaan. Menetelmä sopii todella hyvin Komsion käyttöön.

Varsinaiset menetelmät

1. Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät

a. OMAN KEHON MAALAUUS LAKANALLE

Tavoitteet:

- Menetelmän tavoitteena on auttaa nuorta jäsentämään itsetuntemustaan. Nuori maalaa oman kuvansa lisäksi itselleen tärkeitä asioita ja kertoo niistä muille. Nuori saa päättää mitä kertoo muille itsestään. Maalaus jää nuorille muistoksi.

Menetelmän kuvaus:

- Jokainen nuori saa itselleen lakanan, johon hän asettuu makuuasentoon. Toinen nuori maalaa nuoren äärioviivat lakanaan kehon mukaisesti ja siihen asentoon, kuin nuori itsensä haluaa. Nuori maalaa äärioviivoihin itsestään kuvan sekä ympärille niitä asioita, jotka ovat hänelle tärkeitä.
- Maalauksessa nuoret ohjeistetaan käyttämään värejä kuvaamaan hänen tunteuksiaan ja määrällisesti tuntemuksen mukaan eli jos tuntee esimerkiksi paljon iloa, intoa ja luovuutta nuori käyttää laajalla alueella keltaista, vihreää ja pinkkiä. Punainen kuvaa rakkautta, hellyyttä ja ystävyyttä. Sininen kuvaa surua. Musta kuvaa synkkiä ajatuksia.
- Kuvat laitetaan kaikkien näytille ja jokainen nuori esittelee kuvansa ja sen ympärillä olevat asiat muille.
- Nuoret arvioivat menetelmää fiilisjanalla asettumalla haluamalleen kohdalle. Janan toinen pää kuvaa, että oman kuvan piirtäminen oli mukavaa ja toinen pää on, että oman kuvan piirtäminen oli kauheaa. Nuorille esitetään janalla vielä kysymys siitä, millaista kuvasta oli kertoa muille, janan päät pysyvät samoina.
- Tunnepiirissä nuorten kanssa käydään keskustelua menetelmän herättämistä tuntemuksista.

Tulokset:

- Yksi nuorista asettautui janalla kohtaan, kuvan piirtäminen oli kauheaa. Muut nuoret jakautuivat mukavan puolelle: kahden nuoren mielestä se oli 70 % mukavan puolella, yhden 65 % mukavaa, kahden nuoren 55 % ja yhden nuoren mielestä kuvan piirtäminen oli 50 % mukavaa.
- Nuoret osallistuivat menetelmään kannustuksen jälkeen hyvin. Pojilla oli selkeästi hankalampi kertoa tunteistaan, esitellä työtään ja heillä myös roolit vaikuttivat työn esittämiseen. Pojat maalasivat työnsä huomattavasti innokkaammin ja luovuutta käyttäen kuin tytöt. Toisaalta pojat myös matkivat toistensa ideoita tyttöjä enemmän. Menetelmä tuki nuorten keskinäistä vuorovaikutusta myönteisesti, nuoret tekivät yhteistyötä ja auttoivat toisiaan. Ainoastaan yhdellä nuorella

oli haastavaa pyytää toista nuorta piirtämään hänen ääri viivat lakanalle. Suurin osa nuorista unohti värien merkityksen, he käyttivät värejä siten mikä tuntui sopivan maalaukseen. Ohjaajien rooli oli toimia kannustajina ja motivaation ylläpitäjinä. Menetelmässä ohjaajat pystyivät huomioimaan nuoria yksilöllisesti.

- Tunnepiirikeskustelu käytiin vasta seuraavana päivänä, kuten töiden esittelykin. Selkeästi edellisen päivän ilo ja innostus oli unohtunut, eikä keskustelua syntynyt luontevasti. Osa nuorista koki maalaamisen olleen helppoa ja mukavaa, osan mielestä se ei tuntunut miltään ja osan mielestä maalaaminen oli ollut tyhmää ja hankalaa.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa iloa, luovuutta, innostusta ja naurua.

Johtopäätös:

- Menetelmä ei suoranaisesti tukenut nuorten tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua, mutta se tuki vuorovaikutusta, jonka avulla nuori rakentaa itsetuntemusta ja tunnetaitoja.
- Menetelmä on helppo ohjata ja se sopii mainiosti myös nuoren kanssa tehtävään yksilötyöhön. Menetelmän avulla nuoren on helpompi kertoa itsestään sekä samalla jäsentää itselleen tärkeitä asioita. Parhaimmillaan menetelmä voi synnyttää nuoressa voimaannuttavan kokemuksen. Menetelmä soveltuu Komsion käyttöön.

b. MUSIIKKI:

Tavoitteet:

- Tavoitteena on tukea nuorta jäsentämään omia tunteita ja itsetuntemusta musiikin avulla. Musiikki herättää ihmisissä monenlaisia tunteita ja tunteiden jakaminen muiden ihmisten kanssa on parhaimmillaan voimaannuttavaa. Etenkin nuorten elämässä musiikki on usein tärkeä elementti ja keino käsitellä tunnetiloja.

Menetelmän kuvaus:

- Nuoret valikoivat itselleen tärkeän musiikkikappaleen, joka herättää nuorensa jonkin tunteen.

- Kaikki musiikkikappaleet kuunnellaan yhdessä ja jokainen nuori kertoo millaisia tunteita musiikkikappale hänessä herättää.
- Tunnepiiri pidetään sen jälkeen, kun jokainen nuori on oman kappaleensa tuonut muiden kuunneltavaksi. Tunnepiirissä keskustellaan siitä miltä tuntui kuunnella oma kappale ja miltä muiden toivoma musiikki kuulosti sekä millaisia ajatuksia muiden kertomukset musiikkikappaleista herätti.
- Lopuksi nuoret arvioivat numeroin 1-10 oliko tehtävä vaikea vai helppo. 10 on todella vaikea ja 1 todella helppo. Näiden pohjalta vielä käydään keskustelua mikä oli helpointa ja mikä vaikeinta tehtävässä.

Tulokset:

- Kolme nuorta antoi musiikkimenetelmälle arvosanan 9. Loput arvosanat olivat 8, 6, 5 ja 3.
- Nuoret olivat jo aamulla saaneet tätä menetelmää varten ohjeistuksen miettiä jokin musiikkikappale, joka herättää jonkinlaisia tunteita nuoressa. Menetelmän alkaessa suurimmalla osalla nuorista oli todella huono asenne kaikkea kohtaan ja osallistuminen oli haastavaa, koska asenne tarttui myös yleiseen ilmapiiriin. Vain yksi nuori odotti innoissaan tätä menetelmää ja oli jo ennalta miettinyt kappaleen, jonka haluaa kuunnella. Ohjaajien kannustuksella kaikki nuoret kuitenkin löysivät kappaleen, mutta ryhmäpaine vaikutti todella paljon nuorten valintoihin. Esimerkiksi yksi pojista valitsi päihdemyönteisen kappaleen provosoidakseen muita. Menetelmän ohjaus vaati ohjaajilta paljon, muun muassa kannustusta, rohkaisua ja johdattelua.
- Tunnepiirikeskustelussa muutama nuori kertoi, että suurin haaste menetelmässä oli se, etteivät he voi valita niitä kappaleita, joita haluaisivat itse valita, koska eivät halua jakaa aikuisille niitä kokemuksia missään nimessä. Nuoret viittasivat näillä kokemuksilla karkureissujen tapahtumiin.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa ristiriitaisia tuntemuksia, iloa, naurua ja vuorovaikutusta.

Johtopäätös:

- Menetelmä ei tukenut nuoren tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua, koska menetelmän ei toiminut kohderyhmän kanssa.

- Menetelmä ei toiminut kohderyhmän kanssa, mutta menetelmän voidaan nähdä toimivan esimerkiksi yksilötyössä ja musiikin avulla nuori voi kertoa tuntemuksiaan helpommin kuin puhumalla. Musiikilla on myös rentouttava vaikutus ja se helpottaa vaikeidenkin tunteiden käsittelyä. Menetelmä sopii Komsion käyttöön ja se on helppo omaksua.

c. DRAAMA

❖ TUNNERUUDUT

Tavoitteet:

- Tunneruutujen päätavoitteena on toimia lämmittelynä draamasketsin teolle. Tunneruuduissa harjoitellaan konkreettisesti tunteiden ilmaisua draaman keinoin. Tavoitteena on heittäytyminen, vapautuminen, hulluttelu ja leikkimielisyys.

Menetelmän kuvaus

- Ohjaaja kuvaa 4 ruutua neliön muodossa lattialle. Ruudut edustavat eri tunteita: viha, pelko, onnellisuus/ilo ja suru.
- Ohjaaja näyttää omalla esimerkillään nuorille miten tunneruuduissa kuljetaan. Nuoria rohkaistaan ylinäyttelemään tunteita. Nuoret saavat harjoitteessa käyttää myös epäasiallista kieltä jos se helpottaa eläytymistä tunteeseen. Heitä kuitenkin muistutetaan luvan olevan voimassa ainoastaan harjoituksen ajan.
- Harjoitetta jatketaan vain sen verran kuin se näyttää toimivan helposti.
- Tunnepiirissä keskustellaan miltä tuntui näytellä eri tunteita ja vaihtaa nopeasti tunnetiloja? Mikä tunne oli helpoin esittää? Onko tunteita helppo oikeasti näyttää muille ja onko tällainen tapa hyvä tunteiden näyttämiseksi? Miltä tuntui hyväksyä muiden ehdotukset ja tuntemukset? Millainen tunne menetelmistä jäi päällimmäiseksi?
- Nuoret arvioivat menetelmää fiilisjanalla asettumalla haluamalleen kohdalle. Janan toinen pää menetelmä tuntui mukavalta ja helpolta ja toinen pää on, että menetelmä oli haasteellinen ja vaikea.

Tulokset:

- Yksi nuorista asettautui ääripäähän menetelmä tunti mukavalta ja kuusi nuorta täysin toiseen ääripäähän.
- Nuoret eivät aluksi uskaltaneet osallistua menetelmään ollenkaan. Ohjaajien vahvalla kannustuksella nuoret tulivat tunneruutuihin, mutta vain yksi nuorista uskaltautui heittäytyä ilmaisemaan tunneruuduissa olevia tunteita. Ohjaajat jouduivat itse toden teolla heittäytymään ilmaisuun ja kannustamaan kaikin tavoin nuoria rohkaistumaan mukaan menetelmään. Heittäytymisestä huolimatta nuorten osallistuminen oli nihkeää. Vuorovaikutusta ei varsinaisesti syntynyt nuorten välillä, mutta nuoret selkeästi hakivat tukea toisistaan.
- Tunnepiirikeskustelussa nuoret kertoivat, etteivät missään vaiheessa ymmärtäneet harjoituksen varsinaista pointtia ja heittäytyminen oli hankalaa.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa hämmennystä ja selittämättömiä tunteita (yksi nuori alkoi itkeä tietämättä syytä siihen).

Johtopäätös:

- Menetelmä ei tukenut nuoren tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja itseilmaisua, koska menetelmän ei toiminut kohderyhmän kanssa.
- Menetelmän ohjausta on vaikea omaksua jos itsellä ei ole aiempaa ilmaisu- tai ohjauskokemusta. Komsioon sijoitettujen nuorten voi olla vaikea uskaltaa heittäytyä, kaikessa muussa hämmennyksessä, kavereiden nähden tällaiseen menetelmään. Näistä johtuen menetelmä ei sovellu Komsion käyttöön.

❖ PUNAHILKKADRAAMA

Tavoitteet:

- Menetelmän tavoitteena on draaman avulla tekemisen, luomisen, luovuuden ja onnistumisen ilon saavuttaminen. Tavoitteena on, että jokainen nuori uskaltuu heittäytyä rooliinsa ja siten löytää itsestään uusia puolia, kuten vahvuutta, luottamusta ja niiden kautta itseilmaisun rohkeuden lisääntymistä. Menetelmään kuuluu olennaisesti leikki, kasvaminen ja oppiminen. Draama lisää myös ryhmässä yhteisöllisyyden kokemusta. Draamassa jokainen nuori voi ylittää itsensä ja saada kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta. Parhaimmillaan draama tarjoaa nuorille voimaantumisen kokemuksia.

Menetelmän kuvaus:

- Draamaharjoitukset jatkuvat aikaisemmin jaetuissa ryhmissä.
- Nuorten kanssa muistellaan Punahilkkasatua ja nuoret ohjeistetaan tekemään siitä oma versio haluamastaan kohdasta, kuitenkin säilyttäen peruskuvioita jollakin tavalla tunnistettavina. Draamassa täytyy olla selkeä alku, huipennus ja loppu. Nuoret saavat myös tunnetilan millä esittävät draaman ylinäytellen.
- Tunnepiirissä keskustellaan millaisia tuntemuksia draaman suunnittelu ja esittäminen herätti. Oliko vaikea sopeutua muiden ehdotuksiin ja pääsikö kaikki osallistumaan suunnitteluun? Miltä oman roolihahmon esittäminen tuntui?
- Lopuksi nuoret arvioivat numeroin 1-10 oliko tehtävä vaikea vai helppo. 10 on todella vaikea ja 1 todella helppo. Näiden pohjalta vielä käydään keskustelua mikä oli helpointa ja mikä vaikeinta tehtävässä.

Tulokset:

- Kaksi nuorista antoi arvosanan 8. Loput arvosanat olivat 9,5,3,2 ja 1.
- Nuoret osallistuivat menetelmään hyvin ja lähtivät innokkaana suunnittelemaan sketsiä. Nuorten keskinäinen vuorovaikutus oli toimivaa ja vaikka luomisen tuskaa oli nähtävillä, niin nuoret pystyivät hyväksymään kaikkien mielipiteitä. Toisen ryhmän nuoret selkeästi ensin ajattelivat tehdä hyvin lyhyen sketsin, mutta heidän nähtyä toisen ryhmän esityksen, he halusivat lisää aikaa sketsin suunnitteluun. Ohjaajien näkökulmasta oli todella hienoa seurata nuorten ideointia, suunnittelua, harjoittelua ja toteutusta. Nuorten taidot pääsivät esille ja muiden nuorten ihailu onnistumisia kohtaan sai nuoret loistamaan entisestään. Koko leirin ajan hyljeksittynä ollut nuori, teki sketsissä aivan loistavan suorituksen ylittämällä itsensä kaatumalla suorin jaloin. Tästä heittäytymisestä nuori sai muilta suurta kunnioitusta ja myös huolenpitoa. Ohjaajilta menetelmä ei vaatinut suurta panostusta, ainoastaan nuorten kannustamista, rohkaisua ja hyvää ohjeistusta. Esityksistä ohjaajat antoivat jokaiselle nuorelle runsaasti myönteistä palautetta.
- Tunnepiirikeskustelussa nuoret keskustelivat luomisprosessin vaiheista ja nuorten eri rooleista siinä. Jokaiselle nuorelle oli löytynyt oma rooli. Alun epätoivon kokemusten jälkeen nuoret kokivat vahvaa onnistumisen tunnetta.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa epätoivoa, ideoita, luovuutta, hauskuutta, iloa, hulluttelua, heittäytymistä, rohkeutta, yhteisöllisyyttä ja onnistumisen kokemuksia.

Johtopäätös:

- Menetelmä tuki nuorten tunnetaitoja, etenkin itseilmaisua. Se myös synnytti vuorovaikutusta, jonka avulla nuori rakentaa itsetuntemusta ja tunnetaitoja.
- Menetelmä ei sovellu yksilötyöhön, mutta mille tahansa ryhmälle menetelmä on toimiva. Menetelmän ohjaus kuitenkin vaatii asiaan paneutumista, heittäytymiskykyä ja innostusta ohjaajalta. Nuorille menetelmän avulla voi synnyttää onnistumisen kokemuksia ja rohkeutta. Menetelmä soveltuu Komsion käyttöön.

d. ELOKUVA

Tavoitteet:

- Tavoitteena on valita nuorten katseltavaksi sellainen elokuva, joka koskettaa ja puhuttelee nuoria. Pahuus-elokuva kertoo nuoresta, joka joutuu sisäoppilaitokseen. Nuoren isä on väkivaltainen ja nuori kohtaa kodin lisäksi epäoikeudenmukaisuutta sisäoppilaitoksessa. Elokuva on niin sanottu selviytymistarina, jonka opetus piilee siinä, ettei väkivaltaan tarvitse vastata väkivallalla. Tavoitteena on elokuvan avulla herätellä nuorissa syvempiä tunteita, kuten ahdistusta, pelkoa, surua ja mahdollisesti vihaakin. Näiden tunteiden lisäksi tietysti myös hyviä tunteita, kuten onnellisuutta, empaattisuutta, tyytyväisyyttä ja ajatusta siitä, että kaikki järjestyy. Tavoitteena on siis elokuvan avulla symbolisoida nuorten omia sisäisiä kokemuksia ja tuntemuksia sekä luoda elokuvan katselemisesta vuorovaikutuksellinen tapahtuma.

Menetelmän kuvaus:

- Leiri-illan elokuvaksi valittu leffa on Pahuus (Håfström 2003).
- Elokuvan tarkoituksena on herättää nuorissa erilaisia tunteita samaistuen elokuvan juoneen ja henkilöihin. Elokuvan julmuudesta huolimatta yhtenä päätunteesta leffassa on toivo.
- Nuoret saavat paperin, jonka tarkoituksena on luoda syvyyttä elokuvan katsomiselle. Nuoret miettivät päähenkilöä, elämäntilannetta, luonnetta ja hänen tuntemuksia sekä millainen sisäoppilaitos oli: millaisia tuntemuksia se nuorissa herätti. Nuoret tarkkailevat päähenkilön ystäviä, perhettä, koulumenestystä ja epäonnistumisia/onnistumisia.

- Elokuvan jälkeen nuoret saavat paperin, jossa on tunnesanoja (104-tunnetta; Kerola & Kujanpää & Kallio 2013). Nuoret rastittavat paperista ne tunteet, joita elokuvan aikana olivat kokeneet tai elokuvassa havainneet.
- Tunnepiirissä käydään keskustelua elokuvan pohjalta. Muun muassa:
 - Mikä jäi päällimmäiseksi tunteeksi?
 - Mikä kohta oli pelottavin?
 - Mikä kohta herätti toiveikkuutta?

Tulokset:

- Viisi nuorta osallistui elokuvan katsomiseen. He olivat elokuvan aikana kokeneet tai elokuvassa havainneet tunnesanapaperin mukaan monenlaisia tunteita, joista yhteisiä tunteita olivat, ahdistus, avuttomuus, hellyys, hermostuneisuus, ilo, kiihtymys, kärsimys, nöyryys, onni, paha olo, stressaantuneisuus, rakkaus, suuttumus, sääli, turvattomuus, ujous, viha, väsymys, yksinäisyys ja ystävällisyys.
- Nuoret joutuivat odottamaan elokuvan katsomista todella kauan, koska tekniikka ei meinannut toimia monista toimenpiteistä huolimatta. Lisäksi leiritilanne oli levoton muutaman nuoren toiminnan vuoksi. Lopulta nuoret joutuivat katsomaan elokuvan kannettavan tietokoneen näytöltä. Tästäkin huolimatta nuoret jaksoivat hienosti keskittyä elokuvaan. Ikäjakauma vaikutti elokuvan ymmärtämiseen ja nuorin kyseli muilta koko elokuvan ajan asioita liittyen elokuvan tapahtumiin. Yksi nuorista reagoi elokuvan aikana erikoisesti nauraen väkivalta-kohtauksissa hysteerisesti. Muut nuoret ihmettelivät tätä ääneen.
- Tunnepiirikeskustelu jouduttiin käymään muuttuvista tilanteista johtuen vasta seuraavana päivänä, mikä selkeästi vaikutti nuorten keskustelumotivaatioon. Elokuva oli kuitenkin puhutellut ja koskettanut selkeästi nuoria, koska aamupalapöydässä nuoret kävivät keskustelua elokuvasta. Elokuvan päähenkilö oli nuorten mielestä reilu ja oikeudenmukainen. Päähenkilön äiti oli alistunut ja pelkäsi miestänsä. Päähenkilön isä oli julma ja sairas nuorten mielestä. Sisäoppilaitos ei ollut tasa-arvoinen, eikä opettajia kiinnostanut oppilaiden julmuus toisia oppilaita kohtaan. Päähenkilöön oli nuorten mielestä helppo samaistua ja hän olisi ystävänä ihanteellinen ja luotettava. Nuorten kanssa keskusteltiin pitkään siitä mikä elokuvan opetus oli. Yhtä nuorta jäi suunnattomasti harmittamaan, kun päähenkilö ei kostanut isälleen tai se kohta jätettiin ainakin näyttämättä elo-

kuvassa. Nuorten kanssa keskusteltiin, kuinka päähenkilöllä oli muita keinoja käsitellä julmuutta, jatkamatta itse sellaista toimintaa. Nuorten mielestä elokuva oli puhutteleva ja hyvä.

- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa yhteisöllisyyttä, vuorovaikutusta, jännitystä, ihmettelyä ja herätti paljon ajatuksia sekä keskustelua.

Johtopäätös:

- Menetelmä tuki nuorten tunnetaitoja, tunteiden nimeämistä ja tunnistamista itsessä ja muissa. Se myös synnytti vuorovaikutusta nuorten välille, jonka avulla nuori rakentaa itsetuntemusta ja tunnetaitoja.
- Menetelmä on toimiva ja helposti lähestyttävä. Menetelmää voi käyttää yksilötyössä ja sen avulla voi käsitellä monenlaisia asioita sekä herätellä niistä keskustelua. Elokvat toimivat hyvin peilinä nuorten kokemuksille ja tunteille. Menetelmä sopii erinomaisesti Komsion käyttöön.

2. Rentoutus

Tavoitteet:

- Menetelmän tavoitteena on auttaa nuoria tunnistamaan rentoutuneisuus. Rentoutusharjoitusten avulla nuori voi saada kokemuksen siitä, että hän voi itse vaikuttaa siihen miltä kehossa tuntuu ja millainen olo on. Etenkin kohderyhmän nuorilla olisi tärkeää oppia itsehallintaa ja rentoutumista, koska heidän sen hetkinen elämäntilanne voi olla hyvin stressaavaa.

Menetelmän kuvaus:

- Huone järjestetään siten, että nuoret pääsevät makuuasentoon.
- Rauhallinen musiikki (Halpern 2002.) soi taustalla ja ensin nuoria rentoutetaan puheella ja kannustamalla keskittymään omaan hengitykseen ja levollisuuden tunteeseen.
- Nuorille tehdään mielikuvaharjoitus käyttäen rentoutustarinaa (Kulovesi 1998, 30–35).
- Tarinan loputtua nuoret ”herätellään” rauhallisesti puheella.
- Rentoutusta jatketaan lyhyellä rentoutuksella (Bourne 1999, 72).

- Harjoitus puretaan piirtämällä paperille asioita mitä tarinan aikana tuli mieleen. Jokainen laittaa paperille ainakin yhden asian/ajatuksen millä saa itselleen hyvän ja levollisen olon.
- Jokainen pääsee kertomaan kokemuksestaan muille.
- Tämän jälkeen käydään keskustelua siitä, millä tavoin voi itse vaikuttaa omiin tunteisiin ja mitä ajatuksia rentoutus nuorissa herätti.
- Lopuksi nuoret arvioivat numeroin 1-10 oliko tehtävä vaikea vai helppo. 10 on todella vaikea ja 1 todella helppo. Nuoret arvioivat myös samoin numeroin, onnistuiko rentoutus omalta kohdalta.

Tulokset:

- Nuorten antamat arvosanat menetelmän helppoudelle ovat 9,8,4,3,7 ja 8.
- Nuorten oli hankala osallistua menetelmään ja he hakeutuvat mahdollisimman tiiviisti kavereidensa seuraan. Nuoria kannustettiin ottamaan oma paikka ja oma rauha. Yksi nuori nostatti statustaan muiden nuorten silmissä äännelemällä erikoisesti harjoituksen aikana. Lopulta nuori jouduttiin ohjaamaan pois tilanteesta, jotta muut nuoret saivat keskittyä rentoutumiseen. Ohjaajien rooli oli saada tilanteesta mahdollisimman rento ja rauhallinen. Alkutilanteen jälkeen suurin osa nuorista pystyi selkeästi keskittymään rentoutumiseen.
- Tunnepiirikeskustelu ei synnyttänyt luontevaa keskustelua, vaan oli ohjaaja vetoinen eli ohjaajat esittivät kysymyksiä nuorille. Nuorilla ei syntynyt mielikuvamatkalla oikein minkäänlaisia ajatuksia, vaikka suurin osa nuorista koki pysyneensä rentoutumaan. Mielikuvamatka oli nuorten mielestä huono ja herätti enemmän hilpeyttä kuin mielikuvia, esimerkiksi haltijan tapaaminen oli lähinnä huvittavaa. Musiikki oli ollut suurimman osan mielestä tilanteeseen sopivaa, mutta yhden nuoren mielestä se ei toiminut tilanteessa. Yksi nuorista koki ohjaajan äänen rentoustarinassa huonoksi, koska kokoajan ohjaajan persoona ohjaajana esti nuorta rentoutumasta.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa väsymystä, hyvää oloa ja rentoutumista.

Johtopäätös:

- Menetelmä tuki nuorten tunnetaitoja, tunteiden hallintaa ja rentoutumisen kokemusta.

- Menetelmä soveltuu kohderyhmän nuorille hyvin ja se luultavasti toimii jopa paremmin yksilötyössä kuin ryhmässä. Menetelmä on helppo ohjata, mutta rentoutstarinoiden valintaan kannattaa panostaa etukäteen enemmän. Nuoren on varmasti helpompi keskittyä rentoutumiseen ilman ryhmäpainetta ja tiettyä roolia ryhmässä. Menetelmä on tärkeä ottaa käyttöön Komsiossa.

3. Luottamusharjoitukset

Tavoitteet:

- Menetelmän tavoitteena on synnyttää nuorissa voimakkaita tunteita, kuten jännitystä ja pelkoa. Näiden tunteista kautta tavoitteena on saada nuori rohkaistumaan ja voittamaan omat pelkonsa ja siten saada onnistumisen kokemus. Tavoitteena on myös lisätä nuoren uskoa toisiin ihmisiin ja ryhmän voimaan, koska kohderyhmän nuorilla on takanaan monia pettymyksiä ihmisten luotettavuutta kohtaan.

Menetelmän kuvaus:

- Nuoret menevät aluksi piiriin, joka tiivistetään niin tiiviiksi, että jokainen nuori voi istua takana olevan polville ja päästää kädet irti.
- Maassa on peitto, jonka päälle nuoret menevät makaamaan silmät sidottuina vuorotellen ja muu ryhmä ohjaajat mukaan lukien nostavat nuoren peitolla ilmaan ja heijaa hetken nuorta ilmassa, jonka jälkeen peitto lasketaan varovasti takaisin maahan.
- Tunnepiirissä keskustellaan siitä millaisia tunteita menetelmä on nuorissa herättänyt? Millaista oli olla silmät sidottuina, millaista oli olla toisten ”armoilla”? Millaista oli maata peitossa, entä nostaa muita nuoria?
- Nuoret arvioivat menetelmää fiilisjanalla asettumalla haluamalleen kohdalle. Janan toinen pää menetelmä tuntui mukavalta ja helpolta ja toinen pää on, että menetelmä oli haasteellinen ja vaikea.

Tulokset:

- Yksi nuorista asettuu janalla vaikea ääripäähän ja kaksi toiseen ääripäähän, kaksi nuorta on 90 % kohdalla ja kaksi 40 % kohdalla.

- Nuoret osallistuvat menetelmään rohkaisun ja kannustuksen voimalla. Nuorten on kuitenkin haastavaa olla hiljaa ja pitää kiinni lakanasta, jolla yksi nuori ma-
kaa. Nuoret valikoivat itse vuoronsa, jolloin haluavat kokeilla lakanalle asettau-
tumista silmät sidottuina. Yksi nuorista ei halua osallistua ollenkaan menetel-
mään, vaikka häntä siihen yritettiin rohkaista kaikin keinoin. Ohjaajien rooli
menetelmässä on keskeinen, sillä he huolehtivat jokaisen nuoren turvallisuuden
tunteesta ja kokemuksen onnistumisesta. Nuoriin vaikutti selkeästi muiden nuor-
ten asenne.
- Tunnepiirikeskustelussa nuoret kertoivat kokemuksiaan menetelmästä. Joiden-
kin mielestä menetelmä ei tuntunut juuri mitään, kun taas toisten mielestä se
tuntui helpolta ja joidenkin mielestä oli pelottavaa ja jännittävää olla silmät si-
dottuina lakanalla. Nuorten mukaan menetelmässä koetut muut tuntemukset oli-
vat esimerkiksi visto, outo, tyhmä ja pelottava.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa jännitystä, pelokkuutta, us-
kallusta, iloa, vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä.

Johtopäätös:

- Menetelmä tuki nuorten tunnetaitoja, tunteiden tunnistamista itsessä ja muissa.
Se myös synnytti vuorovaikutusta nuorten välille, jonka avulla nuori rakentaa it-
setuntemusta ja tunnetaitoja.
- Menetelmä on kohtalaisen helppo ohjata, mutta se vaatii ohjaajalta panostusta ja
aitoa läsnäoloa sekä valmistautumista nuorten voimakkaisiin tunnereaktioi-
hin. Parhaimmillaan menetelmä voi antaa nuorelle kokemuksen oman pelkonsa
voittamisesta ja onnistumisesta. Menetelmä ei sovellu sellaisenaan yksilötyöhön,
mutta se soveltuu Komsion käyttöön.

4. Puhuttelu (Rehtorin kanslia: Aalto 2000, 399):

Tavoitteet:

- Tavoitteena on antaa nuorille myönteistä palautetta ja sitä kautta tukea nuoren it-
setuntemusta.

Menetelmän kuvaus:

- Nuoret kutsutaan vuorotellen ohjaajien puhutteluun.

- Nuori istuu ohjaajien väliin ja ohjaajat antavat nuorelle positiivista palautetta leirillä olosta puhuttelun sijaan.
- Puhuttelusta nuori siirtyy toiseen huoneeseen täyttämään palautelappua leiristä. Palautelapussa nuori arvioi jatkamalla lausetta: ”Puhuttelumenetelmä tuntui minusta...koska...?”

Tulokset:

- Poikkeuksellisesti tämän menetelmän palautteen nuoret antoivat kirjallisesti leiripalautelapussa. Menetelmä oli tuntunut nuorista pelottavalta, ahdistavalta (kaksi nuorta), ihan mukavalta ja oudolta (kolme nuorta). Nämä tunteet olivat syntyneet siitä, että nuoret eivät tieneet mitä tapahtuu ja he istuivat menetelmässä kahden ohjaajan välissä.
- Nuorille luotiin tarkoituksella puhuttelun omainen tilanne menetelmässä, koska halusimme luoda nuorille todellisen tilanteen, jossa nuoret yllättyvät positiivisesti. Kohderyhmän nuoret ovat kokeneet elämässään paljon negatiivisuutta ja tottuneet saamaan useimmiten vain huonoa palautetta toiminnastaan. Jokainen nuori tuli todella pelokkaan ja jännittyneen oloisena menetelmään. Ohjaajat olivat hetken hiljaa ja sitten aloittivat puhuttelun, joka oli ainoastaan myönteistä palautetta nuoren leirillä olosta ja toiminnasta. Jokainen nuori selkeästi yllättyi palautteesta ja aluksi jopa häkeltyi. Yksi nuorista odotti selkeästi, että milloin tulee se totuttu negatiivinen palaute ja hänen oli vaikea uskoa omasta toiminnaan hyvää. Muutama nuori herkistyi tilanteessa ja jokainen nuori lähti hymyillen menetelmästä tekemään leiripalautetta.
- Havainnoijan mukaan menetelmä synnytti nuorissa jännitystä, pelkoa, ahdistusta, hämmennystä, hyväksyntää, ujoutta, tyytyväisyyttä, iloa ja ylpeyttä.

Johtopäätös:

- Menetelmä tuki nuorten tunnetaitoja. Se herätti nuorissa tunteita laidasta laitaan ja vaikutti myönteisesti nuoren minäkäsitykseen. Kaikki nuoret osasivat nimetä tilanteessa kokemansa tunnetilan leiripalautteeseen.
- Menetelmä oli todella toimiva ja sen vaikutus oli uskomaton. Menetelmä soveltuu myös yksilötyöhön. Se vaatii ohjaajalta aitoa kiinnostusta löytää nuoresta ne todelliset hyvät ominaisuudet ja onnistumiset. Menetelmä on erinomainen Komission käyttöön.

9.2 Yhteenveto leiripalautteesta ja menetelmistä

Leiripalautteen mukaan nuoret ajattelivat leirillä olleiden menetelmien olleen mukavia ja soveltuvia leirille sekä niiden tekeminen oli ollut heidän mielestä kivaa, vaikka tunteet olivat välillä olleet pinnassa. Yhden nuoren mielestä osa menetelmistä oli syvältä. Yksi nuori mainitsi pitäneensä erityisesti musiikkimenetelmästä. Kaikkien nuorten mielestä menetelmiin osallistuminen oli ollut helppoa. Vaikeinta oli ollut välillä yhteistyö muiden nuorten kanssa sekä yhden nuoren mielestä oli hankalaa arvioida menetelmien toimivuutta. Leiripalautetta tehdessä nuorten päällimmäiset tunteet olivat: rauhallinen, ärtynyt, hyvä fiilis, hyväntuulisuus ja vitutus, yksi nuorista ei ollut vastannut tähän kohtaan mitään. Nuoret olivat kokeneet leirillä seuraavanlaisia tunteita, ilo, pettymys, hyväntuulisuus, rentous, hyväksyntä, pitkästyneisyys, innostuneisuus, ärtyneisyys, uteliaisuus, sääli, suuttumus, tyytyväisyys, väsymys, oikeudenmukaisuus, hermostuneisuus, ahdistus, turvallisuus, riemu, rohkeus, leikkisyys ja ystävällisyys. Suurin osa näistä tunteista oli rengastettuina jokaisessa lapussa.

Tutustumis- ja lämmittelyharjoitteista lähes kaikki tuntuivat tukevan nuorten tunnetaitoja ja vuorovaikutuksen syntymistä nuorten ja nuorten ja ohjaajien välille. Nuoret olivat niissä innolla mukana ja keskustelua syntyi ilman ponnisteluja tai ohjaajan suurta panostusta. Nuoret vaikuttivat nauttivan siitä, että he saivat kertoa ajatuksistaan ja heitä kuunneltiin hyväksyen heidän kertoma sellaisenaan. Ainoastaan yhteistoiminnallinen viisi jalkaa kolme kättä- menetelmä oli liian haasteellinen tälle kohderyhmälle. Keskustelunavaaja -menetelmät tuntuivat myös selkeästi olleen soveltuvia menetelmien käsitteelyyn. Keskustelut etenkin ensimmäisenä leiripäivänä syntyivät luontevasti ja nuoret kertoivat mielellään kokemuksiaan menetelmistä.

Varsinaiset menetelmät eivät suoranaisesti tukeneet nuorten tunnetaitoja, mutta niiden välilliset vaikutukset vaikuttivat nuorten tunnetaitoihin tukevasti. Valitettavasti leiritilanteen levottomuus itsessään vaikutti negatiivisesti menetelmien toteutukseen ja siten uskon etteivät tulokset ole täysin totuudenmukaiset. Leirillä parhaiten taide- ja kulttuuri- lähtöisistä menetelmistä toimi punahilkkadraama ja elokuva, mutta myös kehon maalaus oli varsin toimiva. Musiikkimenetelmään vaikutti liikaa ryhmän asettamat roolit nuorille ja niistä irrottautuminen olisi ollut liian rohkeaa yksittäiselle nuorelle. Draaman tunneruutuharjoite ei onnistunut kohderyhmän kanssa ollenkaan, koska se vaatii liian

paljon rohkeutta ja heittäytymistä, eikä ryhmä ollut vielä riittävän turvallinen sellaiseen toimintaan. Rentoutusharjoitteessa olisi voinut olla parempi mielikuvatarina, sellainen joka puhuttelisi tämäntyyppistä kohderyhmää. Luottamusharjoitteen toteuttaminen oli aika työläs ohjaajille levottoman leiritilanteen vuoksi, mutta mielestäni se toimi kohderyhmälle tarkoituksenmukaisesti. Myönteisysharjoite oli uskomattoman toimiva ja varmasti ylitti kaikkien odotukset. Jokainen nuori selkeästi yllättyi kuulleessaan itsensä myönteistä palautetta.

Teorian mukaan periaatteessa mikä tahansa toiminta, joka synnyttää vuorovaikutusta tai herättää joitakin tunteita nuorena, vaikuttaa tukevalla tavalla nuorten tunnetaitojen kehittymiseen. Tunteilla on vahva yhteys vuorovaikutukseen ja toiminnalliset menetelmät ovat yksi vuorovaikutuksen syntymisen väline. Toiminnallisuuden avulla synnytetään aitoja tunnekokemuksia ja tilanteisiin, jotka herättävät tunteita liittyä aina oppimisen, oivalluksen ja kasvun mahdollisuus. Tunne-elämän kehityksessä myös ikätovereiden merkitys on keskeinen, koska nuoren on tärkeää saada peilata ajatuksiaan ja tunteitaan muiden nuorten kanssa ja näin nuori saa tietoa itsestään. Tunne-elämä on osa itsetuntemusta ja saatu palaute edistää tunne-elämän kehitystä. Nuori on ikävaiheessa, jolloin hän on otollisin tunnekasvatukselle. Tunnekasvatus on muun muassa tunteiden havaitsemista ja tunteiden sanoittamista nuorelle. Sijoitetut nuoret ovat altistuneet elämässään haavoittaville kokemuksille ja he ovat tahtomattaankin oppineet tukahduttamaan epämieluisia tunteita. Heidän on vaikea luottaa aikuisiin, koska he ovat joutuneet pettymään liian useasti aikuisten toimintaan. Usein he hakevat kuitenkin aikuisen huomiota keinolla millä hyvänsä ja käyvät samalla taistelua tarvitsevuuden ja itsenäisyyden välillä. Toiminnalliset menetelmät työmuotona tukevat vuorovaikutuksen syntymistä ja sitä kautta antavat jakamatonta huomiota nuorelle. Menetelmät myös vaikuttavat eheytävästi nuoren tunne-elämään, minäkäsitykseen ja itsetuntoon, ja sitä kautta edesauttaa nuoren hyvinvointia.

Näiden teoriasta löydettyjen perusteluiden mukaan kaikki opinnäytetyöhön valikoidut toiminnalliset menetelmät tukevat jokainen omalla tavallaan nuorten tunnetaitojen kehittymistä, suoraan tai välillisesti. Suurin osa menetelmistä soveltui mainiosti Komsion käyttöön. Menetelmiä käytettäessä on kuitenkin huomioitava erilaisia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa menetelmien toimivuuteen ja vaikuttavuuteen. Näitä tekijöitä ovat muun muassa kohderyhmän ryhmädynamiikka, nuoren omat lähtökohdat, ohjaajan

asenne menetelmää kohtaan, ohjaajan suhtautuminen nuoreen tai kohderyhmään sekä ympäristön kokonaisvaltaiset vaikutukset ohjaustilanteeseen. Ohjaajan ohjauskokemus toiminnallisten menetelmien ohjauksesta on myös huomioitava tekijä, koska ohjaajan oma varmuus ja innostus auttaa nuoria heittäytymään mukaan toimintaan sekä luo turvallisuutta koko ryhmään.

Kokonaisuutena opinnäytetyö onnistui mielestäni erinomaisesti. Tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät löytyivät jouhevasti ja havainnointi aineiston keräämismuotona tuntui heti oikealta ratkaisulta ajatellen kohderyhmää ja toteutustapaa. Toiminnallisen osuuden toteutuksessa oli omat haasteensa, joita avaan tarkemmin pohdinnassa. Johtopäätösten aukikirjoittamisen jälkeen tulokset olivat kuitenkin kohtalaisen helposti analysoitavissa. Opinnäytetyön prosessointi sai riittävästi aikaa. Ajan antaminen prosessoinnille tuntui syventävän ymmärrystä toteutettuun toiminnalliseen osuuteen suhteessa teoriaan. Lisäksi mielestäni oppimisen ja oivaltamisen kannalta oli merkityksellistä kirjoittaa teoriaosuus vasta toiminnallisen osuuden jälkeen, koska nyt teoriasta löytyi selkeästi niitä asioita, joihin etsin vastauksia ja selityksiä. Jälkeenpäin ajateltuna olisi voinut olla selkeämpää keskittyä ainoastaan nuorten tunnetaitoja tukeviin taide- ja kulttuurilähtöisiin menetelmiin, jolloin aineiston rajaaminenkin olisi ollut selkeämpää. Leirin toteutuksen kannalta valikoidut menetelmät olivat kuitenkin varmasti toimivia, koska ne toivat enemmän vaihtelua leiriohjelmaan ja synnyttivät tunnekokemuksia laajemmin.

Teoriasta nousi mielenkiintoiseksi tutkimusaiheeksi sijaishuollon vaikutukset nuoren elämään, jota esimerkiksi Claes Levin (1998) on tutkinut Ruotsin sijaishuollon erityisyksikössä. Tarja Pösö (2005) viittasi artikkelissaan siihen, ettei aihetta ole Suomessa juuri tutkittu ollenkaan. Vähän tutkittua aihetta voisi tarkastella useasta näkökulmasta, liittäen tutkimukseen tunnetaitojen tukemisen merkityksen sijaishuollossa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, kuinka esimerkiksi tunnetaitojen johdonmukainen harjoittelu pidemmällä aikavälillä, toiminnallisten menetelmien avulla, vaikuttaisi nuoren itseilmaisuuksiin, myönteisen minäkuvan muodostumiseen ja tunnetaitojen kokonaisvaltaiseen oppimiseen. Lisäksi kiinnostava jatkotutkimusaihe voisi olla työntekijöiden asenteet toiminnallisista menetelmistä kohtaan. Tärkeää olisi myös koota tunnetaitoja tukevista toiminnallisista menetelmistä konkreettinen ja kattava opas sijaishuoltoyksiköiden käyttöön.

10 POHDINTA

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa tärkeiksi lähtökohdiksi nousivat toiminnallisuus ja nuoret. Tuntui luontevalta ajatella, että opinnäytetyö liittyisi omaan vahvuuteeni, toiminnallisuuteen. Ajatuksena oli, että myös työpaikkani hyötyisi tavalla tai toisella tekemästani opinnäytetyöstä. Nuoruus kehitysvaiheena on aina kiinnostanut minua ammatillisessa mielessä ja siksi halusin säilyttää toiminnan keskiössä nuoret. Työni lastensuojelun sijaishuollossa antaa myös omat lähtökohtansa nuoruuden tarkastelussa ja työskentelyssä sijoitettujen nuorten kanssa. Näiden näkökulmien yhdistämisen ja aiheen rajaamisen jälkeen tunnetaidot muodostuivat mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi lähtökohdaksi opinnäytetyön aiheen valinnan kannalta.

Minulle oli muodostunut jo ennen aiheen rajaamista ajatus siitä, että haluan kehittää Komsion käyttöön uudenlaisen menetelmäkansion, jota ohjaajat voivat käyttää työskennellessään nuorten kanssa. Halusin menetelmien tukevan toiminnallisuutta, yhteisöllisyyttä ja lisäävän tiivistä vuorovaikutusta nuorten ja aikuisten välillä. Koen usein työksäni, että unohdamme arjen askareissa ja kiireissä työn keskiössä olevan nuoren sekä vuorovaikutuksen merkityksen nuoren elämään. Aiheen rajaamisen jälkeen tämä ajatus säilyi, mutta menetelmäkansion laajuus pieneni ja keskittyi nuorten tunnetaitojen tukemiseen. Edellisiä teemoja ei kuitenkaan tarvinnut sulkea kokonaan pois, koska tunnetaitoihin olennaisesti liittyy vuorovaikutus, toiminnallisuus ja yhteisöllisyyden merkitys. Rajasin lisäksi aihetta keskittymään tunnetaitojen tunnistamiseen, nimeämiseen ja itseilmaisuuksiin.

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutus tapahtui lyhyellä aikavälillä, Komsion syyslomalajalla, koska muuten toteutuksesta olisi tullut liian hajanainen, muun muassa nuorten vaihtuvuuden vuoksi. Komsio on sijoituspaikkana profiloitunut vastaanottokotityyppiseksi sijaishuoltoyksiköksi, jonka perimmäisenä tarkoituksena on pysäyttää nuori ja sitouttaa hänet omaan prosessiin. Nuoret tulevat Komsioon niin sanotusta kriisitilanteesta ja sijoitus on aina uusi kriisi. Tavoitteena on rauhoittaa nuoren elämäntilanne ja mielen kaaos. Nämä lähtökohdat vaikuttivat toteutuksen lisäksi menetelmien toimivuuden arviointitavan valintaan. Ajattelin havainnoinnin olevan toimivin metodi menetelmien toimivuuden arvioimiseen, koska esimerkiksi nuorten haastattelu ei olisi mielestäni antanut totuudenmukaisia vastauksia menetelmistä syntyviin kokemuksiin. Havain-

noinnin lisäksi halusin osallistaa leiritilanteessa nuoret mukaan arvioimaan omia kokemuksia keskustelunavaaja -menetelmien avulla.

Toiminnallisen osuuden toteutus oli haasteellista, koska nuoret olivat tunteneet toisensa vasta vähän aikaa ja ryhmään tuli juuri ennen leiriä uusi nuori. Ryhmä oli siis kuohuntavaiheessa ja nuoret hakivat voimakkaasti omaa paikkaansa ryhmästä. Kohderyhmän nuorten taustat olivat hajanaiset ja lähes kaikilla oli jonkinasteista haastetta impulssikontrollissa. Tämä lisäsi entisestään ryhmässä levottomuutta. Menetelmien ohjaamisen sekä havainnoinnin sijaan suurin työ ohjaajilla oli turvata jokaisen nuoren turvallisuus ja hyvinvointi leiritilanteessa. Yleisen tilanteen aiheuttama levottomuus vaikutti nuorten asenteisiin osallistua menetelmiin ja rohkeuteen kertoa omia mielipiteitä. Nuorten lisäksi myös ohjaajilla oli vaikeuksia pitää omaa ja nuorten motivaatiota yllä menetelmissä, koska nuorten rajoittaminen ja tilanteiden selvittäminen vei voimia ja aikaa nuorilta sekä ohjaajilta.

Leirillä olleista haasteista huolimatta ajattelen tunnetaitoteeman olleen kohderyhmälle sekä leiritilanteelle sopiva. Ilman johdonmukaista ohjelmaa leiritapahtumat olisivat voineet olla huomattavasti haasteellisemmat, eikä myönteistä vuorovaikutusta välttämättä olisi syntynyt laisinkaan nuorten, ja nuorten ja ohjaajien välille. Vuorovaikutuksen syntymisen lisäksi menetelmien avulla ohjaajat saivat aivan uudenlaista tietoa nuorten tunteista, kokemuksista ja ajatuksista. Tieto lisäsi ymmärrystä yksilöllisesti nuorten voimavaroista ja ajatusmaailmasta, josta työryhmä on hyötynyt muutaman nuoren kohdalla vielä jatkossakin. Lisäksi muutamaa menetelmää on käytetty omaohjaajatyöskentelyssä tunnetaitojen harjoittelussa ja vaikeiden tunteiden sanoittamisessa.

Opinnäytetyöni luotettavuuden ja eettisyyden pyrin turvaamaan kirjallisen raportoinnin avulla. Työn läpinäkyvyys syntyy sillä, että kerron mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti tilanteet, jotka ovat voineet vaikuttaa opinnäytetyön tutkimusongelmiin saatujen vastausten tuloksiin. Toiminnallisessa opinnäytetyössä varsinainen analysointivaihe on huomattavasti löyhempi kuin tutkielmassa tai tutkimuksissa, mutta silti sen tulee perustua teoriaan ja analysoinnin raportoinnin tulee olla selkeää ja ymmärrettävää. Teoriaa käsittelen laajasti ja nostaen sieltä opinnäytetyön kokonaisuuden kannalta merkittäviä tekijöitä tarkasteluun. Pyrin kirjoittamaan analysoinnin tulokset ja johtopäätök-

set mahdollisimman tarkasti auki ja yhteenvedossa peilaan niitä myös teoreettisiin lähtökohtiin.

Prosessin aikana sain uutta näkökulmaa sijoitetun nuorten kanssa työskentelyyn. Teorian lukeminen avasi monia asioita nuorten ajatusmaailmasta, kehitysvaiheen haasteista ja sijoituksen tuomasta erityistilanteesta. Ymmärsin kuinka tärkeää nuorelle on tunnetaidot ja miten ohjaajana voin tukea nuorten myönteistä tunne-elämän kehitystä. Nämä tiedot entisestään vahvistivat käsitystäni toiminnallisten menetelmien hyödyllisyydestä sijaishuollon arjessa. Esimerkiksi siitä, kuinka niiden avulla voidaan helpottaa nuoren itseilmaisua ja sanoittaa tunteita, lisätä vuorovaikutusta sekä antaa positiivista palautetta nuorelle.

Syyslomaleirin jälkeen Komsion työryhmää ja nuoria on puhuttanut nuorten kohtaaminen ja yksilöllisen ajan antaminen nuorelle. Nuoret kokevat, ettei aikuisilla ole aikaa keskustella ja kuunnella heitä. Työryhmässä olemmekin päättäneet panostaa entistä tehokkaammin nuorten kohtaamiseen ja tiiviiseen vuorovaikutukseen. Toiminnallisuus ja yhdessä tekeminen ovat toimiva tapa lisätä vuorovaikutusta nuorten kanssa. Tästä johdun uskon myös työryhmämme käyttävän jatkossa toiminnallisia menetelmiä yhtenä työmuotona, vaikka niiden toteutus vaatiikin ohjaajalta enemmän panostusta ja ajan antamista nuorelle. Toiminnallisen menetelmäkansion luominen Komsioon varmasti madaltaa kynnystä toteuttaa toiminnallisia menetelmiä ja aion myös jatkossa päivittää säännöllisesti luomaani kansiota.

LÄHTEET

- Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Bourne, Edmund J. 1999. Vapaaksi ahdistuksesta : työkirja paniikista ja peloista kärsiville / Suomentanut Riitta Bergroth. Rikurex, Vantaa.
- Goleman, Daniel. Tunneäly 1997. Lahjakkuuden koko kuva. Suomentanut Jaakko Kankaanpää. Otavan kirjapaino, Keuruu.
- Haapanen, Sinikka & Sava, Inkeri & Vesanen-Laukkanen, Virpi (toim.) 2006. Voimatarina nuorisotyössä. Hakupäivä 9.6.2013. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/0d3d35004b009da0bbcdfb29ca8d62c5/Voimatarina.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=0d3d35004b009da0bbcdfb29ca8d62c5>
- Halpern, Steven 2002. Inner Peac. Open Channel Soud Company (BMI).
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Hyvönen, Outi 2013. Nuorten kulttuurikurssin luentomateriaali.
- Håfström, Mikael 2003. Pahuus (*Ondskan*). Moviola, Ruotsi.
- Iso-Korpi, Tia & Viitanen, Päivi 2001. Tunnevoimaa. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Kauppila, Reijo A 2006. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. WS Bookwell Oy, Juva.
- Kemppinen, Pertti 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Kannustusvalmennus P. & K. Oy, Vantaa.
- Kerola, Kyllikki & Kujanpää, Sari & Kallio, Anja 2013. Tunteesta tunteeseen. Ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Tunnetaitojen oppimateriaali kasvatukseen ja erityiskasvatukseen ohjaajan opas harjoituskirjaan. Opetushallitus 2013. http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunnetaitoja_oppii_harjoittelemalla
- Kitinoja, Manu 2004. Koulukoteihin sijoitetut nuoret lapsityypeinä. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Hakapaino Oy, Helsinki. 97-118.
- Komsion perehdytyskansio 2013. Lukupäivä 1.8.2013.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. WSOY oppimateriaalit Oy, Helsinki.
- Kulovesi, Anja. 1998. Kadonneen ilon metsästys. Tummavuoren kirjapaino.

- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. Hakupäivä 16.1.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P49>
- Linnossuo, Outi 1997. Hyvä, paha ja hauska. Tehtäviä ja ryhmäharjoituksia lasten ja nuorten kasvutyöskentelyyn. Nuorisoyhteistyö Allianssi ry, Helsinki.
- Milne, A.A. 1998. Nalle Puhin mietekirja. WSOY –kirjapainoyksikkö, Juva.
- Nummenmaa, Lauri 2010. Tunteiden Psykologia. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Nurmiraanta, Hanna & Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna.
- Nuorten ystävät ry 2013. Hakupäivä 3.1.2014.
<http://www.nuortenystavat.fi/index.php?4217>
- Pohjola, Anneli 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 11-29.
- Pösö, Tarja 2005. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, Anna-Maija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) 2005. Lastensuojelu tänään. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä. 202–211.
- Sosiaaliportti 2013 a. Mitä on lastensuojelu? Hakupäivä 16.1.2014.
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/
- Sosiaaliportti 2013 b. Sijaishuolto. Hakupäivä 16.1.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/>
- Timonen-Kallio, Eeva 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen-kallio, Eeva 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere. 7-19.
- Tulensalo, Laura & Ylä-Herranen, Tiina 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen-kallio, Eeva 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere. 22-35.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hansaprint Oy, Vantaa.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Vahvistamo 2013. Tunnetaitojen perusteet. Hakupäivä 16.1.2014.
<http://www.vahvistamo.fi/vahvistamo/tunteet/tunnetaidot>.

Vilén, Marika & Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. WSOY oppimateriaalit Oy, Helsinki.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Vilka, Hanna 2007 a. Tutki ja havainnoi. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski.

Vilka, Hanna 2007 b. Tutki ja kehitä. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski.

Välivaara, Chistine 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Pesäpuu ry, Jyväskylä.

LIITTEET

Liite 1 Kirje vanhemmille

Liite 2 Leiriaikataulu

Liite 3 Leiripalaute

Nuorten Ystävät *Huomista varten*

Syysterveiset Komsiota!

Syyslomaviikolla Komsion nuorille järjestetään syyslomaleiri Paavalniemen leirikeskuksessa 16.–18.10.2013. Tänä vuonna leirin teemana ovat tunnetaidot. Suoritan työn ohessa sosionomitutkintoa ja teen toiminnallisen opinnäytetyön Komsioon. Tarkoituksena on toteuttaa syyslomaleirillä Sosionomi-opintoihini liittyvä toiminnallisen opinnäytetyön toiminnallinen osuus.

Opinnäytetyöni aihe on nuorten tunnetaitoja tukevat toiminnalliset menetelmät työmuotoina Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsiossa. Opinnäytetyössä tarkastellaan sitä kuinka valikoidut tunnetaitoja tukevat menetelmät soveltuvat Komsion työmuodoksi. Opinnäytetyössä ei havainnoida yksittäisiä nuoria, heidän sanomisiaan tai toimintaansa, ainoastaan menetelmän soveltuvuutta työmuotona. Valikoidut toiminnalliset menetelmät ovat pääasiassa taide- ja kulttuurilähtöisiä, kuten musiikki, elokuvat, draama jne. Nuoret arvioivat omia tuntemuksiaan menetelmistä tunnekortein, fiilisjanoilla ja muilla toiminnallisilla menetelmillä. Nuorten kokemukset menetelmien toimivuudesta perustuu ohjaajien havainnointiin siitä, kuinka nuoret ovat toimintaan osallistuneet ja siitä jollain tavalla hyötäneet.

Pyydän suostumustanne siihen, että lapsenne saa osallistua Komsion syyslomaleirin toimintaan, jonka sisältö pohjautuu opinnäytetyöhöni. Suostumuksenne annatte allekirjoittamalla tämän lapun ja lähettämällä sen mukana olevalla palautuskuorella Komsioon.

Annan mielelläni lisätietoja leiristä ja leirin toiminnasta.

Aurinkoisin yhteistyöterveisin

Hilkka Kallio ohjaaja, sosionomi-opiskelija

hilkka.kallio@nuortenystavat.fi

Kriisi- ja arviointiyksikkö Komsio

p. 050 442 7774 (Komsion ohjaajat)

Allekirjoitus

Leirin aikataulu:

Keskiviikko

- 15.00 Lähtö leirikeskukseen
 15.30–16.30 Majoittautuminen ja tutustuminen leirikeskukseen
 16.30–17.00 Kahvittelua
 17.00- Lämmittelyharjoituksia
 kehojen maalaus lakanoille
 20.00 leirinuotio: makkaranpaistoa +iltapalaa ja yhdessäoloa
 21.30 Suklaalevykilpailu
 23.00 Nukkumaan
 23.30 Hiljaisuus

Torstai

- 9.30 Aamupala (Jenkkityyliin)
 10.30–11.30 Ulkoilua
 11.30- Tunne-valokuvausta (Ryhmissä) tai musiikkimenetelmä
 13.30–14.00 Tuhti välipala
 14.30- Tunneharjoituksia draaman keinoin: Lämmittelyä (tunneruutu, tunnetak-
 si)+ draamaa
 17.00 Ruokailu
 18.00 Sauna
 20.00 Iltapala
 21.00 Leffailta+leffaherkut (Leffana Pahuus: tunteiden käsittelyä keskustellen
 leffan jälkeen)
 23.30 Nukkumaan
 00.00 Hiljaisuus

Perjantai

- 9.30 Aamupala (Suomityyliin)
 10.30 Luottamusharjoitukset ja rentoutus
 12.00 Kahvittelua
 12.45 Puhuttelut ja palaute
 13.30 Loppusiivoukset
 15.00 Kotia kohti

Leiripalaute 😊

Jatka seuraavia lauseita:

Minulle jäi leiristä parhaiten mieleen...

Leirillä olleista menetelmistä ajattelen...

Minun oli helppo...

Vaikeinta oli...

Puhutteluharjoite tuntui minusta...

,koska...

Haluaisin vielä sanoa...

Päällimmäinen tämänhetkinen tunteeni on...

Rengasta leirillä kokemasi tunteet:

ilo, suru, pelko, ahdistus, empatia, oikeudenmukaisuus, arkuus, pettymys, hermostuneisuus, hyväntuulisuus, rentous, hyväksyntä, pitkästyneisyys, häpeä, innostuneisuus, levottomuus, luottamus, rauhallisuus, leikkisyys, riemu, rohkeus, toiveikkuus, väsymys, ystävällisyys, ärtyneisyys, uteliaisuus, sääli, turvallisuus, suuttumus, tyytyväisyys, ujous, turvattomuus

Muita tunteita, mitä?

